

Dr. Filip Potrebica

OBITELJI I OSOBE KOJE SU IMALE VELIKU ULOGU U POŽEŠKOJ ŽUPANIJI U DOGAĐAJIMA 1848 - 1849.

Ekonomsko-društvene strukture u požeškoj županiji i gradu Požegi uvjetovale su dobrim dijelom značaj posebnih kretanja u tom području u sklopu cjelokupnog pokreta 1848—49. u Hrvatskoj i Slavoniji. No, u zbivanjima 1848—49. važnu su ulogu imale pojedine obitelji i osobe. Njihovo opredjeljenje i njihova aktivnost umnogome su ovisile o njihovu društvenom i regionalnom porijeklu i imovnom stanju. Zato smatramo da njihove biografije predstavljaju važnu kariku u objašnjavanju kretanja 1848—49.¹

Obitelj BUNJIK

Obitelj Bunjik došla je u Požegu oko 1812. godine iz Bač-somborske županije u Ugarskoj, gdje je prije dolaska Benjamin Bunjik djelovao punih 18 godina u županijskoj službi.^{1a} Plemstvo mu je dodijeljeno 4. listopada 1811, a 1814. izabrala ga je Požeška županija prvim podžupanom i tu dužnost uspješno vrši. Godine 1817. bio je imenovan kraljevskim savjetnikom.

Obitelj Bunjik nije slučajno doselila u Požegu. Djed Benjaminov, po ženskoj lozi, bio je Ivan Strižić, koji je nakon obnove Požeške županije vršio dužnost podsuca (1745) i za uspješnu djelatnost dodijeljeno mu je plemstvo 28. kolovoza 1748.² Svakako je rodbinska povezanost tih obitelji pridonijela dolasku obitelji Bunjik u Požegu.

Josip Bunjik, Benjaminov sin, najvažnija ličnost 1848 (Sombor, 6. listopada 1799 — Slavenska Požega, 13. listopada 1854), osnovnu školu polazio je u Somboru, dok je peti i šesti razred gimnazije završio s odličnim uspjehom u Požegi.³ Pravne nauke završio je 1818. na Zagrebačkoj akademiji, također s odličnim uspjehom.⁴ Te godine stupa u županijsku službu i obavlja dužnost drugog podbi-lježnika i arhivara Požeške županije. U županijskoj službi brzo je napredovao, stoga

1. Filip POTREBICA, Požeška županija za revolucije 1848—1849, Zagreb 1984, 1—307; Prilog biografiji Svetozara Kuševića s posebnim osvrtom za vrijeme zbivanja 1848—1849, Požeški zbornik V, Slav. Požega 1984, 285—295; Doprinos požeške gimnazije narodnom pokretu u Požegi 1848. IV znanstveni sabor Slavonije i Baranje, Zbornik radova I, Osijek 1984, 178—188.

1a. Muzej Požeške kotline (kraće MPK), SV—123, sign. 1662, svjedodžba o djelovanju u gradu Somboru. B. Bunjik u Požegi djeluje u županijskoj službi do smrti 1825. godine.

2. Emil LASZOWSKY, Matica plemstva županije požeške, srijemske i virovitičke 1745—1902, Zagreb 1903, 87, upisan je u maticu plemstva 10. ožujka 1749. Ivan Strižić oženio se Marijom Skendrić i imao je dva sina Petra i Filipa i kćerku Margaretu. Iz te obitelji potječe Napoleon Špun Strižić.

3. Arhiv požeške gimnazije: Matricula studiosorum 1725—1837/38. godine 1813 i 1814.

4. MPK, Sv — 123, signatura 1663.

je već 1827 (kada je imao 28 godina) postao predsjednik županijskog sudbenog stola, a od 1828. imenovan je kotarskim sucem, da bi 1842. postao veliki sudac u Požegi. Bio je vrlo sposoban županijski službenik i sudac te je brzo stao u red najistaknutijih ljudi u Požeškoj županiji. Zastupa Požešku županiju na Hrvatskom saboru 1836, 1840, 1844, 1847. i 1848. Dužnost županijskog bilježnika obavlja od 1845. do 1848, kada je postao drugi podžupan. Hrvatski sabor 1847. bira ga za svoga delegata s ostalim zastupnicima Hrvatske u zajednički Hrvatsko-ugarski sabor u Požunu, gdje se istaknuo u obrani prava Hrvatske.⁵

Aktivnost Josipa Bunjika 1848—1849. bila je izuzetna. Bio je prva ličnost u Požeškoj županiji po utjecaju i odlučivanju, premda je dužnost prvog podžupana obavljao Julije Janković i od kraja svibnja Vatroslav Peičić. Iskusan je parlamentarac, koji je bio vrlo cijenjen u Hrvatskom saboru, a stekao je i veliko povjerenje bana J. Jelačića. Nakon povlačenja J. Jankovića s podžupanske časti, imenovan je Bunjik za drugog podžupana, ali je mnogo značajnije bilo njegovo imenovanje 22. lipnja 1848. od bana Jelačića »banskim poverenikom« za Požešku županiju i grad Požegu.⁶ Poseban je zadatak imao u osnivanju Narodne straže, što mu je stvaralo brojne teškoće.⁷ Nije u to vrijeme bio u dobrim odnosima s Magistratom grada Požege, koji ga nije želio prihvatiti kao svog povjerenika.

Zbog teških prilika u Virovitičkoj županiji ban ga je 7. kolovoza 1848. imenovao za banskog povjerenika u Virovitičkoj županiji i gradu Osijeku.⁸ Posebnom naredbom 12. listopada 1848. bio je od bana imenovan za nadziratelja sigurnosti u Požeškoj i Virovitičkoj županiji.

Zbog svog ugleda i podijeljenih dužnosti bio je biran u sve važnije odbore koji su osnovani 1848. u Požeškoj županiji. Na zasjedanju Hrvatskog sabora 1848. izabran je u više saborskih odbora. Uživa povjerenje bana i najuglednijih ljudi u Narodnoj stranci 1848. Tek pod kraj 1848. došao je u sukob s Mojsijem Georگیevićem zbog različitog pristupa u rješavanju teških političkih prilika u Osijeku i Virovitičkoj županiji.

Iscrpljen napornim radom 1848, a nakon prestanka opasnosti iz Ugarske 1849. bio je oslobođen 1. svibnja 1849. dužnosti bojnog povjerenika i službe nadziranja sigurnosti 15. rujna 1849. Za svoj rad na spomenutim dužnostima dobio je brojna priznanja od banskog namjesnika Mirka Lentulaja.⁹ Međutim, nastavlja i dalje vršiti dužnost podžupana do 1850, kada postaje prvim predsjednikom c. kr. Zemaljskog suda (sudbenog stola) u Požegi i tu dužnost obavlja do umirovljenja 7. ožujka 1854.¹⁰

5. Julije KEMPF, Požega, zemljopisne bilješke iz okoline i prilozi za povijest slob. i kr. grada Požege i požeške županije, Požega 1910, 283. Te podatke treba usporediti s podacima u svjedožbi izdanoj J. Bunjiku (MPK, SV — 123, 1670).

6. MPK, SV — 123, signatura 1706. i Julije Kempf, n. dj., 283.

7. Filip POTREBICA, Požeška županija za revolucije 1848—1849, 215—233.

Organizacija narodne straže obrađena je u posebnom poglavlju. Ovdje je nužno navesti da je prilikom posjete J. Jelačića Požegi izvršena smotra oko 5 500 naoružanih vojnika. U listopadu, kada se opasnost iz virovitičke županije povećala, naoružao je 3 000 pripadnika narodne straže i uputio ih na Dravu, u virovitičku županiju, rasporedene u dva bataljona i pod komandom baruna Trebersburga, gdje su proveli četiri mjeseca u vrlo teškim prilikama kao predstraža. Istovremeno mobilizira oko 7 000 ljudi koji su dobili zadatak da pomognu gradiškoj regimenti u obrani i da granice požeške županije budu uspješno branjene.

8. MPK, SV — 123, sign. 1706 i 230, time je Bunjik stekao pravo da u spomenutoj županiji i Osijeku upotrijebi sva sredstva pa i vojsku za održavanje reda i mira. Taj zadatak bio je osobito težak jer su Virovitička županija i grad Osijek bili već na strani mađarske vlade i protivili su se banu Jelačiću i njegovim naredbama. Ipak, to Bunjika nije obeshrabrilo, a njegov put u Osijek imat će polovičan uspjeh.

9. MPK, SV — 123.

10. MPK, SV — 123, sign. 1706. Visina mirovine iznosila je 800 forinti godišnje. Visoku mirovinu zaslužio je velikom aktivnošću što se može pratiti iz brojnih svjedožbi koje su mu izdane prilikom umirovljenja. Međutim, mirovinu je primao samo šest mjeseci.

Djelatnost Josipa Bunjika u vrlo složenim prilikama 1848—49. bila je značajna. Nalazio se na pozicijama liberalnih demokrata, kako u Hrvatskom saboru, tako i u aktivnosti u Slavoniji. Stekao je brojne simpatije, ali i političke protivnike. Uspio je sačuvati mir i red u požeškoj županiji i pokušao je povratiti poljuljani banov ugled u Osijeku i virovitičkoj županiji, u čemu nije posve uspio. Kao predsjednik Upravnog odbora Požeške županije omogućio je ostvarivanje revolucionarnih promjena u županiji, ne dopuštajući ni jednog trenutka da se ugroze interesi domovine. Hrabro se upušta u borbu s pristašama Mađara u Osijeku, koji su bili neprijateljski raspoloženi prema banskoj upravi, posebice u Slavoniji. Mađarska vlada bila je dobro upoznata s djelatnošću J. Bunjika i stoga ga je optužila kraju. To je učinjeno naredbom grofa Kazimira Batthyányija 23. listopada 1848.¹¹

Za uspješnu djelatnost 1845. izabran je za počasnog građanina grada Osijeka, da bi 1848. to učinio i grad Požega.¹² Oženio se Katarinom Muljević 1823. i te godine rodio mu se sin Vatroslav.¹³

Vatroslav Bunjik (Slav. Požega, 30.¹⁴ listopada 1823 — Slav. Požega, 20. studenog 1898). Osnovnu školu i šest razreda gimnazije završio je u Požegi.¹⁵ Pravne nauke završava u Pečuhu 1843, a 1845. položio je odvjetnički ispit. Uključuje se u županijsku službu 1846, obavljajući dužnost podbilježnika i arhivara požeške županije, a godine 1847. postaje predsjednik Sudbenog stola. Na Narodnoj skupštini 1848. bio je izabran prvim podbilježnikom Požeške županije. Ostaje u županijskoj službi do 1852, a potom se bavi odvjetničkim radom.¹⁶

Obitelj KUŠEVIĆ

Svetozar KUŠEVIĆ (Požega, 14. travnja 1823 — Blacko, 4. ožujka 1911).^{16a} Osnovnu školu i šest razreda gimnazije završio je u Požegi, prvu godinu filozofije u Zagrebu, a drugu u Sombotelju. Potom studira pravne nauke — jednu godinu u Gjurju, a drugu u Požunu. Godine 1842. stupa u službu kod banske vlade u Zagrebu, a 1843. odlazi kao pripravnik uz požeške saborske zastupnike u Požun. Već te godine vrši činovničku službu kod kraljevske skupštine u Beču i istovremeno nastavlja studij (od 1843. do 1845) prava na Bečkom sveučilištu.¹⁷ Odvjetnički ispit položio je 1845. u Pešti, a potom se vraća u domovinu i 1846. i 1847. uči i završava bogosloviju u Pakracu i istovremeno je vršio službu podbilježnika i pododvjetnika u Pakračkom konzistoriju.¹⁸

S Kušević vrlo mlad ulazi u javni i politički život. Već je s 23 godine iskusan pravnik i političar. Iskustvo stječe u javnim službama u Zagrebu, Pešti, Beču i Pakracu, što je bio samo uvod u njegovu još plodniju političku aktivnost, koja će nastupiti u revolucionarnim gibanjima 1848—1849. u austrijskim zemljama. Tada

11. MPK, SV — 123.

12. Isto, sign. 1660.

13. Isto, sign. 1841.

14. J. KEMPF, n. dj., str. 394, navodi da je rođen 28. X, što nije točno.

15. *Matricula studiosorum*, 1725—1837/8.

16. J. KEMPF, n. dj., str. 394. Kada je vraćeno ustavno uređenje 1860. ponovno se vraća u županijsku službu kao bilježnik, 1870. podžupan i upravitelj Požeške županije, i na toj dužnosti ostaje do umirovljenja 1876. Time ne prestaje njegova aktivnost, jer te godine postaje načelnik grada Požege i ostaje na toj dužnosti do 1881. godine.

16a. Filip POTREBICA, Prilog biografiji Svetozara Kuševića s posebnim osvrtom za vrijeme zblivanja 1848—1849, Požeški zbornik V, Slav. Požega 1984, 285—295. U ovom radu su navedene sve bitne odrednice Kuševićeva djelovanja u vrijeme narodnog pokreta 1848—49. godine.

17. MPK, SV — 192.

18. MPK, SV — 192, potvrda Sveučilišta u Beču.

će se Kušević afirmirati kao vrstan političar, koji je stekao naklonost bana J. Jelačića, a isto tako i patrijarha J. Rajačića. U vremenu od 1842. do 1847, za svega pet godina, probija se u red najistaknutijih ljudi u požeškoj županiji i Hrvatskoj. Djelatnost Kuševića od 1847. do 1850. predstavlja drugu fazu njegova političkog i društvenog rada. U to vrijeme probudit će pažnju mađarske vlade, Hrvatskog sabora i srpske Vojvodine, stoga će u te tri godine imati značajan udio u političkom djelovanju u Hrvatskoj i Vojvodini, a posebno u gradu Požegi i požeškoj županiji.

Grad Požega je već 1847. izabrao Kuševića za svog zastupnika za Sabor u Požunu, gdje djeluje do travnja 1848. Njegov rad u Požunu možemo djelomično pratiti iz pisama — izvještaja, koje je redovno slao gradu Požegi.¹⁹ Nakon povratka iz Požuna, za uspješan rad, grad Požega ga imenuje počasnim građaninom.²⁰ U Požunu se istaknuo istupanjem, braneći narodna prava Hrvatske i Slavonije.²¹

Mađarski ministar pravde Ferenc Deák u travnju 1848. imenovao je S. Kuševića »ministerijalnim perovodom«.²² Istovremeno je Kušević pozvan od bana J. Jelačića u Bansku konferenciju u Zagreb 8. svibnja 1848.²³ Kušević nije prihvatio poziv Deáka, a na Bansku konferenciju je otišao.²⁴ Tako je S. Kušević ušao u politička zbivanja 1848, i to u trenutku kada su u njega imali jednako povjerenje ban Jelačić i narodnjaci, te mađarska vlada. Srbi u Hrvatskoj i Slavoniji vidjeli su u Kuševiću svoga zastupnika, a nešto kasnije potvrdit će to i Srbi iz Srijema i Vojvodine s patrijarhom J. Rajačićem na čelu.

Banska konferencija 8. V 1848. izradila je izborni zakon za Hrvatski sabor. Izbori u gradu Požegi su obavljani 26. svibnja, a Kušević je dobio najviše — 175 glasova.²⁵ Izbor za zastupnika grada Požege u Hrvatski sabor omogućuje mu da bez smetnji sudjeluje u svim presudnim događajima 1848—49. godine.

U lipnju 1848. kao saborski izaslanik putuje o svom trošku s banom Jelačićem u Innsbruck.²⁶ Tom prilikom je njegova uloga bila dvostruka, jer je bio član hrvatske i srpske delegacije, koje su bile upućene kralju Ferdinandu. U međuvremenu bio je izabran u Pakracu za poslanika na Srpski sabor u Karlovcu.²⁷

Kuševićeva aktivnost na sjednicama Hrvatskog sabora bila je značajna. Osim toga, aktivno sudjeluje u radu pojedinih odbora u koje je bio izabran.²⁸

19. Kuševićevi izvještaji iz Požuna Historijski arhiv Slav. Požega (kraće HAP). Magistrat grada Požega (kraće MGP), S — 1848, SV — 191, br. 478, 571, 678; SV — 192, br. 797. Protocoli — 1848, SV — 43, br. 825, 826).

20. MPK, SV — 192, diplome.

21. Bilo bi značajno proučiti Kuševićeve govore i ocijeniti u kojoj je mjeri bio njegov doprinos i uskladiti to s njegovim ocjenama u izvještajima. Trebalo bi utvrditi i razloge njegove ostavke na zastupničku dužnost u ime grada Požege, koju je ubrzo povukao. Usp. F. Potrebića, Prilog biografiji S. Kuševića . . . 285—295.

22. Deák pripada liberalnoj mađarskoj opoziciji i bio je ministar pravde u prvoj Batthyanyjevoj vladi. Što je motiviralo Deáka da ponudi službu S. Kuševiću, teško je odgovoriti. Možda su to Kuševićeve veze i povjerenje koje je stekao u Pešti, ili njegov ugled koji bi mogao da ima značajnu i presudnu ulogu na događaje i nastojanja Ugarske, prvenstveno u Slavoniji. U svjedodžbi, koju je 13. IV 1850. dobio od Mirka Lentulaja, piše o njegovom držanju u Požunskom saboru. Između ostalog, stoji da se držao » . . . kako se pravom rodoljubi i vernom priverženiku k prestolu carskom pristoji, borio se za pravo cara i naroda« (MPK, SV — 192, br. 4462/362 — 1850).

23. MPK, SV — 192, br. 16. Tom prilikom su narodnjaci u zagrebačkoj županiji preuzeli vlast. J. Jelačić je 27. IV pozvao Kuševića u Bansku konferenciju i u pozivu navodi: »Budući da ste Vi u našoj domovini poznat kao muž verstan, sposoban i mudar, koji se zajedno i velikom u svoje bratje i sudržavljanah popularnostju i poverenjem odlikuje; zato Vas s ovim u to bansko vijeće izabiram i ujedno pozivljam, da čim prije, najdalje pako do 8-a svibnja (maja) t. 1. ovamo u Zagreb dodjete, te se kod mene najavite«.

24. MPK, SV — 192. Za zasluge i pomoć vladaru, Jelačić je 22. XII 1850. predložio Kuševića za odlikovanje.

25. O provođenju izbora za Hrvatski sabor u gradu Požegi bit će govora u posebnom poglavlju.

26. MPK, SV — 192, br. 4462/362 — 1848. — Svjedodžba.

27. Glasnik Županije požeške. 1. III 1911, br. 11. Usp. J. Kempf, Požega (. . .), str. 352—353 i MPK, SV — 192. O putovanju S. Kuševića i njegovoj djelatnosti te radu čitave delegacije mogu se naći mnoge pojedinosti u njegovim pismima (izvještajima) gradu Požegi iz Innsbrucka i Zagreba.

28. Kuševićovo držanje je obrađeno u posebnom članku: Prilog biografiji S. Kuševića . . . Požeški zbornik V, 285—295.

Nakon zaključenja Hrvatskog sabora nakratko se vraća u Požegu, a tom prilikom posjećuje i Pakrac.²⁹ Za njega nije bilo odmora, jer je ubrzo imenovan od Antuna Széchényia predsjednikom Sudbenog stola u Požegi.³⁰

Josip Rajačić imao je veliko povjerenje u Kuševića i zato ga postavlja 2. rujna 1848. za delegata srpskog naroda kod bana Josipa Jelačića u Zagrebu, za pravo da održava veze između patrijarha i bana.³¹

Već u kolovozu Kušević je činio brojne usluge carskoj, hrvatskoj i srpskoj vojsci kao poslanik srpske Vojvodine, da bi u rujnu stekao posebne zasluge pri povjerenstvu banskom u Slavoniji, dajući Virovitičkoj i Požeškoj županiji značajne naredbe o njihovoj obrani od Mađara. To je vrijeme kada su u Osijeku gospodarile Batthyanijeve pristaše. Osobito je bilo značajno njegovo putovanje u glavni stan hrvatske vojske u Međimurje, zbog traženja pomoći za obranu Slavonije (puške i municiju).³²

Njegovo putovanje u Zagreb, Varaždin i Beč bilo je posebno važno za sigurnost Slavonije, te suradnju između glavne komande J. Jelačića i Srba u Vojvodini. Bansko vijeće ga je uputilo kao svog kurira banu u Beč.³³ U Beču je Kušević bio od bana zadržan kao pomoćni tajnik, te je slan kao banov kurir u Kromjeriž i Olmuc.³⁴

Ministar unutrašnjih poslova, grof Franz Stadion, imenovao je 17. XII 1848. S. Kuševića »perovodom« državnog ministarstva i šalje ga kao carskog kurira u Zemun i Beograd, noseći carska ručna pisma o imenovanju generala Stevana Šupljikca za vojvodu i Josipa Rajačića za patrijarha srpskog.³⁵

Posebno valja upozoriti na svjedožbu koju je episkop pakrački, Stefan K r a g u j e v i ć, izdao S. Kuševiću 6. lipnja 1850, u kojoj se navode još neki podaci.³⁶ Iz te svjedodžbe saznajemo da je Kušević od 22. kolovoza 1846. do 16. prosinca 1848. vršio dužnost podbilježnika Duhovnog suda konzistorija pakračkog i za taj rad mu je dano i priznanje. Kušević je prema svjedodžbi »... pri minuvšim političkim pokretima gore naznačenog vremena, kao zemaljski građanin i veran domovine sin, jedan između prvih bio«.³⁷

U toku 1849. vrši službu banova tajnika u Beču i dužnost perovode u ministarstvu kod Metela Ožegovića. U jesen 1849. bio je raspoređen organizacionoj komisiji uz ministarskog savjetnika i povjerenika Josipa Fluka Cejdenkrnskog i tu

29. Za vrijeme boravka u Požegi 17. VII, samo jedan dan pošto je Jelačić napustio požešku županiju u čijoj je pratnji bio i Kušević, došlo je do oštrog rasprave na Gradskoj skupštini. Tom prilikom Kuševiću su upućene kritike da nije uredno vršio zastupničku dužnost i da je tu dužnost zanemario. Kušević je dokazivao da je savjesno obavljao zastupničku dužnost i otklonio je optužbe. »Ako krenutje o tomu i sumnjati mogli, a najposle da sam i sa serbskim odborom išao ništa sgrešio ne bi, jer megjusobne želje naše i tegobe za obće su sabrano priznate, dakle svi glasovi o tome su neosnovani.« Od njega su zatraženi saborski zaključci, što nije mogao odmah da udovolji. Obećao je da će biti poslani službenim putem. Osim toga, naglasio je da se grad Požega ne može protiviti banovim naredbama i zatražio je da se javno govori, pa tek onda »neka sudi javnost«. Ako mu se izrazi nezadovoljstvo, »onda mjesto nas druge zastupnike izabрати dostojali« (MPK, SV — 192, 17. VII 1848)

Kušević je smatrao da je zastupničku dužnost dobro obavio kao »pravi Slavonac«, a za dokaze navodi svoje izvještaje. Zamjerio je gradu što se suprotstavio imenovanju J. Bunjika za banskog povjerenika, a uz to zatražio je da mu se isplate iz gradske blagajne troškovi koje je imao kao zastupnik.

30. Glasnik županije požeške, 1. III 1911, br. 11.

31. MPK, SV — 192, br. 721, dokumenti o imenovanju.

32. Isto, br. 4462/362 — 1850.

33. Isto, signatura 2984/ N 566. S. Kušević je 18. XI 1848. dobio od M. Lentulaja propusnicu na temelju koje su bile dužne sve vojne oblasti da ga pomažu kako bi što prije dospio do bana.

34. MPK, SV — 192, br. 326 — 1848.

35. MPK, SV — 192, br. 374. Usp. Glasnik (. . .), 1911, br. 11.

36. Isto, signatura 3002.

37. Isto.

dužnost vrši sve do 1. siječnja 1851, kada je imenovan županijskim savjetnikom kod Zagrebačke županije uz velikog župana Josipa Runjevca.³⁸

Djelovanjem u Zagrebačkoj županiji (od 1851. do 1861) započinje novo razdoblje Kuševićeva djelovanja, a zasluge učinjene dvoru i banu znatno su mu pomogle da zauzme značajan društveni položaj.³⁹ Kušević je 1854. imenovan tajnikom Kraljevskog namjesničkog vijeća u Zagrebu kao tajnik izvjestitelj. Tada započinje značajnu djelatnost u društvenim i javnim ustanovama Hrvatske.⁴⁰ Za vrijeme višegodišnjeg službovanja u Zagrebu, zastupa velikog župana Runjevca u vrijeme njegove odsutnosti kao i baruna Härdla, gradonačelnika grada Zagreba. Godine 1861. bio je član Hrvatskog sabora (zastupnik grada Daruvara). Te godine imenovan je savjetnikom Kraljevskog ministarskog vijeća, i to na banov prijedlog, zatim baruna Josipa Šokčevića i predsjednika Dvorske kancelarije Ivana Mažuranića. U listopadu te godine imenovan je velikim županom Srijemske županije i tu dužnost vrši sve do 1874. god. Austrijsko plemstvo dobio je 1862, s pridjevkom od njegova dobra Blacko, a 1882. ugarsko plemstvo.⁴¹

Za vrijeme vođenja Srijemske županije bio je biran za zastupnika na Hrvatskom saboru u Zagrebu i zajedničkom saboru u Pešti. Godine 1864. i 1865. sudjeluje kao zastupnik na Srpskom narodnom saboru u Karlovcima. Zbog uspješnog uređenja pravosuđa u Srijemu, te ublažavanja gladi i epidemije kolere 1869. odlikuje ga drugi put Franjo Josip I.⁴²

Kuševićovo političko djelovanje u vremenu od 1861. do 1874. bilo bi zanimljivo istražiti, osobito njegov odnos prema Mađarskoj, Vojvodini, te djelovanje u Hrvatskom saboru.

Nakon umirovljenja 1874. njegova politička i društvena aktivnost ne prestaje. Tako se od 1874. do smrti ističe svojom zastupničkom djelatnošću u Hrvatskom saboru. Biran je od 1874. do 1887. kao zastupnik grada Vukovara u Hrvatski sabor, a na Hrvatskom saboru 1878. izabran je za zastupnika u Ugarski sabor. Godine 1882. u gornji dom (skupštinu) u koju su bili birani magnati. U tom domu bio je biran u delegaciju u Beč.⁴³

Nakon umirovljenja vratio se na svoje imanje u Blacko kod Požege, što ga ponovno dovodi u priliku da se više uključi u društveni i politički život grada Požege i Požeške županije. Ponovno mu je podijeljeno počasno građanstvo grada Požege, izabran je za gradskog vijećnika, a vrši i mnoge druge dužnosti.⁴⁴ Pomaže mnoge kulturne i dobrotvorne akcije. Daje novčanu pomoć za JAZU (200 forinti) i

38. MPK, SV — 192, br. 327/ B — sign. 3005 — I. Prilikom ovog imenovanja ban je 22. XII 1850. istakao velike Kuševićeve zasluge i, između ostaloga, piše mu: "... budući da ste vi jedan između najrevnijih domoljubah naroda hrvatsko-slavonskog, koji se od početka novie dobe poslie ožujskih događajah godine 1848. nastaviše, sve do danas svoju vlrnost prema slavno vladajućoj kući carskoj i čistu ljubav prema domovini ..."

39. Dobio je 1852. za zasluge viteški krst reda Franje Josipa I za vrijeme njegova boravka u Zagrebu.

40. Godine 1861. postaje član Društva za jugoslavensku povijesnicu, član Upravnog odbora zaklade bana Jelačića i Izgradnje spomenika banu. Predsjednik Društva za čovječnost i član mnogih drugih društava. Bio je imenovan i ministarskim povjerenikom obrtničko trgovačke komore u Zagrebu. Odbornik Glazbenog zavoda, odbornik društva za JAZU.

41. MPK, SV — 192.

42. Isto.

43. Isto. Osim toga, bio je član dviju regnikolarnih delegacija 1873. i 1878. Član je i kraljevskog odbora te prisustvuje srebrnom piru Franje Josipa I. Ponovno 1884. biran za zastupnika Sabora u Zagrebu i magnatsku kuću u Pešti.

44. MPK, SV — 192, sign. 721. Usp. Glasnik . . . , 1911, br. 11. Bio je predsjednik Štedionice, Narodne čitaonice, Vatrogasnog društva, član Zaklade za siromašne dake gimnazije, zastupnik građanstva u magistratu (tribun), Županiji požeškoj općine Pleternica. Djeluje u mnogim odborima i društvima u Požegi. Biran je za člana Okružnog povjerenstva u Osijeku i člana Zemaljskog povjerenstva u Budimu. Bio je devet godina kraljevski vjećnik za kulturu te potpredsjednik Pravoslavne crkvene općine.

Sveučilište (200 forinti) u Zagrebu, a za kazalište 50 forinti. Pomaže Akademiju u Novom Sadu i Maticu srpsku. Pomagao je izdavačku djelatnost i žurnalistiku. Pomaže učiteljsku zakladu siromašnih đaka u Požegi i Osijeku.⁴⁵

Kušević se posebno brinuo za položaj srpske crkve i Srba u Hrvatskoj i Slavoniji. Zbog toga mu je više puta odano priznanje, kako od patrijarha J. Rajačića, tako i od patrijarha Jaičkovića, koji je 1879. imenovao Kuševića episkopom pravoslavne dijeceze pakračke u Pakracu.⁴⁶

Kušević je umro na svom imanju u Blackom, gdje je i sahranjen.⁴⁷ Imao je obitelj, ženu Julijanu i sina Teodora, koji je bio prometni ravnatelj ugarskih državnih željeznica.

U svakom razdoblju Kuševićeva djelovanja ima dosta značajki koje bi valjalo objasniti, što prelazi okvire ovoga rada i nalaže monografsku obradu.

U toj obitelji bilo je još nekoliko bogatih trgovaca koji su dominirali u trgovačkom životu grada.

Maksim Kušević, trgovac, izbornik grada Požege 1848, bio je predstavnik Pravoslavne crkvene općine u Požegi 1848, a tu dužnost vršio je od 1848. do 1857. Bio je među uglednijim Srbima u gradu Požegi.

Nikola Kušević, trgovac, izbornik grada 1848, predstavnik je pravoslavne crkvene općine u Požegi od 1846. do 1848. U njegovoj kući, na današnjem Trgu M. Tita br. 7, odsjeo je Josip Rajačić, srpski patrijarh, na proputovanju u Zagreb, gdje je ustoličio bana Josipa Jelačića.

Ističu se još Joco Kušević, Pavle Kušević i Stefan Kušević, izbornici grada Požege i članovi trgovačkog ceha.

Obitelj JANKOVIĆ

Obitelj Janković potječe iz Bosne Bonaventura Janković 1695. dolazi iz Bosne u Pečuh. Godine 1722. zatražio je potvrdu plemstva, jer je diploma o plemstvu iz 1588. izgubljena, a dobio ju je njegov predak Mihajlo, sin Đurin. Bonaventurin sin **Nikola** umro je u 37. godini života i ostavio je dva sina Antuna i Ivana.⁴⁸

Antun je rođen 1729. u Pečuhu i posvetio se pravu, ali je stekao i velika imanja u Ugarskoj i Slavoniji, tj. požeškoj županiji Sirač, Daruvar i Pakrac. Dvapat prati Josipa II na njegovom proputovanju kroz požešku županiju. Godine 1785. postaje predsjednikom Stola sedmorice u Budimu. Bilo mu je povjereno stišavanje seljačke bune u Sedmogradskoj. Svom plemstvu dodao je 29. veljače 1765. pridjevak »de Daruvár«, a 28. studenoga 1772. postao je grof. Umro je u Budimu 16. kolovoza 1789, ali je sahranjen na svom imanju u Csepregu. Njegova je zasluga u osnivanju naselja Daruvar (1760—1777) koje je imalo 60 kuća. Uzeo je od siračkog vlastelinstva prilično velik dio.⁴⁹ Njegovo veliko imanje, koje se sastojalo od tri vlastelinstva: Sirač, Daruvar i Pakrac, omogućavalo mu je da u Ugarskom saboru ima tri glasa. Antun Janković Daruvarski vršio je dužnost

45. MPK, SV — 192, sign. 721. Usp. Glasnik . . . , 1911, br. 11.

46. Isto.

47. Nadgrobni govor održao je grof Julije pl. Janković, veliki župan Požeške županije. Između ostaloga, istakao je da je s Kuševićem nestao jedan od posljednjih parlamentaraca, koji je stupio u parlamentarni život prije 1848. i u njemu ostao punih 60 godina.

48. J. KEMPF, Požega (. . .), str. 298, navodi da se rodio 26. II 1820, dok Laszowski tvrdi da je to 27. II (str. 32).

49. Djuro SZABO, Iz prošlosti Daruvara i okolice, Narodne starine, br. 28, 1932, str. 79—98.

županijskog bilježnika do 1757, a tada postaje podžupan, da bi 12. studenoga 1770. postao upraviteljem Požeške županije, a samo tri godine kasnije imenovan je velikim županom. Antun je na području požeške županije provodio reforme Marije Terezije i Josipa II, a Požeškom županijom upravlja 15 godina (1770—1785).⁵⁰

Ivan Janković (1731—1798), posjednik Stražemana nakon bratove smrti dobio je sva njegova dobra pa i Daruvar. U javnom se životu nije isticao, a više se posvetio obitelji od koje su preživjele dvije kćeri i sin Izidor (1789—1857). Kao maloljetan, Izidor nije mogao preuzeti imanja, što uspijeva ostvariti u početku 19. st. uz pomoć niza parnica. Imanja je 1849. ostavio svom sinu Juliju.

Julije Janković (Pakrac, 27. veljače 1820. – Beč, 14. studenog 1904),⁵¹ završio je osnovno obrazovanje u obiteljskom domu, a gimnaziju i pravoslavnu akademiju u Požunu.⁵² Godine 1844. postao je odvjetnikom i položio prisegu u Pešti. Odmah potom stupa u državnu službu u Požeškoj županiji, gdje vrši službu županijskog bilježnika, zatim podžupana i velikog župana. Sa svega 25 godina (1845) vrši dužnost podžupana te ulazi aktivno u javni i društveni život u požeškoj županiji. Aktivno sudjeluje u političkim događajima 1848. Posebno se zauzima za očuvanje mira i reda u požeškoj županiji. Kada je uvidio da ne može spriječiti raspadanje feudalnih odnosa, odriče se podžupanske časti i povlači se na svoje imanje u Stražeman, a potom u Ugarsku. I dalje pomno prati zbivanja u Hrvatskoj i Slavoniji, a posebno u požeškoj županiji. S mnogo političkog sluha (tada ima samo 28 godina) uspijeva se sačuvati od konfrontiranja s većinom narodnjaka, koji su sumnjali u njegovu iskrenost i nisu mu vjerovali. Iskoristivši rat s Mađarskom i naklonost J. Jelačića, bio je imenovan 13. travnja 1849. upraviteljem Požeške županije, a uveden je u tu dužnost 21. svibnja 1849.⁵³ Tim činom prestala je povjerenička dužnost Josipa Bunjika.

Godine 1857. dobio je grofovstvo, koje je imao već njegov otac Antun, te novi grb u kojem je sjedinjen stari grb Jankovića (ždral) s novim dijelom, uzetim iz grba tasta mu Vilima, grofa Montebela (dvije crvene tvrđave s kruništem).⁵⁴

Obnovom ustavnog uređenja 1861. ponovno je izvršeno svečano uvođenje Julija u čast velikog župana, ali na toj dužnosti ostaje kratko vrijeme. Potom je izabran 1861. u Hrvatski sabor, kao zastupnik Požeške županije zajedno s Miroslavom Kraljevićem i Svetozarom Kuševićem. Na zasjedanju Hrvatskog sabora izabran je zajedno s Dragutinom Kušlanom za potpredsjednika Sabora.⁵⁵

Po svom opredjeljenju Janković je pripadao unionističkoj stranci, što se osobito zapaža između 60-ih i 70-ih godina. Nuđena mu je i banska čast, ali je nije želio primiti.⁵⁶ Međutim, u političkom životu Hrvatske i Slavonije neprekidno sudjeluje od 1848. do 1875.

Oženio se u Beču 1854. groficom Ljudevitom de Montebel. Nije imao muških potomaka (dvije kćeri Ana i Marija). Svoja imanja nije mogao zadržati, te je 1861. prodao Pakrac, 1876. Stražeman i 1879. Daruvar Magdalen Lechner. Janković je potom odselio iz Hrvatske u Tiroi u Achenkirch. Umro je 1904. u 84. godini života u Beču, a sahranjen je u Achenkirchu.⁵⁷

50. Isto.

51. J. KEMPF, Požega (. . .), str. 230—237.

52. Julijev otac, Izidor, bio je gospodar više feudalnih posjeda u požeškoj županiji: Daruvar, Pakrac, Sirač i Stražeman. Osim toga, posjedovao je i imanja u Ugarskoj. Bio je kraljevski komornik i pasani vitez, a ubilježen je u maticu plemstva 1843 (E. Laszowsky, n. dj., str. 32).

53. MPK, signatura br. 1706.

54. Đuro SZABO, n. dj., str. 79—98.

55. J. KEMPF, Požega (. . .), str. 301.

56. Martin POLIĆ, Parlamentarna povijest, str. 48.

57. J. KEMPF, Požega (. . .), str. 298.

Obitelj KRALJEVIĆ

Obitelj KRALJEVIĆ je došla iz Bosne 1694. u selo Dragu, između Velike i Stražemana.⁵⁸ Kralj Leopold I potvrdio je plemstvo toj obitelji 20. siječnja 1694. Na Skupštini Kraljevstva Dalmacije, Hrvatske i Slavonije u Zagrebu, proglašena je plemićka isprava te obitelji (11. veljače 1697). U Skupštini Požeške županije to je učinjeno 10. ožujka 1749. U 19. stoljeću u selima Tornju i Dragi živi sedam seljačkih obitelji koje potječu od iste plemićke obitelji.⁵⁹

Mato Kraljević bio je inkvilin samac, koji se doselio iz Drage u Požegu a njegova se obitelj 1816. razgranala u pet kuća. Iz te obitelji potječe Miroslav Kraljević, tiskar, žurnalista i ugledni činovnik Požeške županije.

Među najznačajnije članove te obitelji u 19. st. spadaju Tomo Kraljević (1781—1853) i Miroslav Kraljević (Slav. Požega, 25. srpanj 1823. — Slav. Požega 16. rujna 1877).

Tomo se rodio u Dragi, osnovnu školu i šest razreda gimnazije završava u Požegi, a pravne nauke polazio je u Ugarskoj (Veliki Varadin). U službu Požeške županije stupa 1805, kao činovnik, a više od 45 godina obavlja razne županijske službe. Godine 1849. je postao veliki sudac i predsjednik Sudbenog stola u Požegi.⁶⁰ Istaknuo se u austrijskoj vojsci i stekao čin poručnika, a potom natporučnika u austrijsko-francuskim ratovima (1805—1814). Mnogo je radio na unapređivanju prosvjete, a posebno pleterničke škole, jer je u Pleternici vršio dužnost kotarskog suca. Zbog toga je bio i odlikovan od Kraljevskog namjesničkog vijeća. U vrijeme narodnog pokreta 1848—49. aktivno djeluje. Svojim radom mnogo je pridonio usmjeravanju i razvijanju narodnog duha u požeškoj županiji 1848, a posebno su u tome imali značajnu ulogu njegovi sinovi Miroslav, Benjamin i Josip.⁶¹

Miroslav osnovnu školu i šest razreda gimnazije završava u Požegi, a sedmi i osmi razred gimnazije u Pečuhu. Pravo studira u Gjurju i Pešti. U županijsku službu stupa g. 1843. u dvadesetoj godini života i u njoj napreduje. Aktivan je u zbivanjima 1848/49. u požeškoj županiji i uz J. Bunjika i S. Kuševića pripada među najaktivnije narodnjake. Biran je u niz delegacija i odbora grada Požege i Požeške županije.

Izabran je za zastupnika u Hrvatski sabor 1848, zastupa Kotar Veliku u požeškoj županiji. Na početku zasjedanja Hrvatskog sabora izabran je u nekoliko odbora Sabora u kojima aktivno djeluje.

Kada je 1848. izvršena promjena i izabrani novi činovnici Požeške županije, Miroslav je izabran za županijskog velikog bilježnika. Ban J. Jelačić imenovao ga je za bojnog povjerenika za Slavoniju i tu dužnost obavlja od 17. srpnja 1848. do 1. kolovoza 1849. Zadatak mu je bio da organizira i oprema narodnu vojsku kao i redovne čete i da se brine za vojne bolnice. Uz brojne i velike teškoće uspješno je izvršio svoj zadatak, stoga je dobio niz priznanja i pohvala. Miroslav, sa svega 25 godina života, uspijeva 1848. uspješno organizirati administrativnoupravne poslove Požeške županije, aktivno se uključujući u politički život, istupajući na Hr-

58. J. BUTURAC, Stanovništvo Požege i okolice 1700—1950, JAZU, Zagreb 1967, str. 475. Selo Draga pripada vlastelinstvu Velika. Godine 1760. ima devet kuća u kojima živi 82 stanovnika.

59. J. KEMPF, Požega (. . .), str. 264.

60. J. KEMPF, Požega (. . .), str. 264, umro je u Požegi 1853. i sahranjen je u obiteljskoj grobnici, u kojoj su sahranjeni svi istaknuti članovi te obitelji kroz punih 200 godina na groblju sv. IIIje. Grobnica s nadgrobniim spomenikom je monumentalna i nalazi se u središtu groblja.

61. Sva trojica su bili visoki županijski činovnici.

vatskom saboru i u skupštinama Požeške županije. Pravničko obrazovanje znatno je pridonijelo njegovom isticanju, ali i ugled oca Tome, te čitave obitelji Kraljević. Iz prepiske i uredbi u vrijeme obnavljanja povjereničkih dužnosti, možemo utvrditi opseg poslova koje je morao obaviti, a isto tako i prilike 1848—49. u požeškoj županiji, pa i dalje u Slavoniji.

Zbog brojnih teškoća oko opskrbljivanja Narodne straže, a osobito u otpremanju hrane i drugih potreba na Dravu, često je putovao u pojedine kotare Požeške županije, da bi neposrednim kontaktom s kotarskim sucima uskladio djelatnost. Vodio je opsežnu korespondenciju s kotarskim sucima. O svom radu i stanju u županiji redovno je obavještavao J. Bunjika, bana J. Jelačića i banskog namjesnika M. Lentulaja, te upravu Požeške županije. Odlazi i u Virovitičku županiju kako bi ostvario suradnju u opskrbljivanju Narodne straže Požeške županije na Dravi.

Zasluge koje je stekao 1848/49. omogućile su mu aktivno sudjelovanje u političkom životu županije, Slavonije i Hrvatske poslije 1848. Osobito je njegovo djelovanje zanimljivo u radu Hrvatskog sabora od 1848. do 1877. Ocjena toga rada nije predmet ovog priloga, za to je nužno posebno istraživanje, jer uz političku aktivnost, ističe se on i na kulturnom polju baveći se tiskarskim poslom. Posebno valja istaknuti njegove zasluge na osnivanju tiskare (1862) u Požegi, druge u Slavoniji (prva je u Osijeku — F. P.), te pokretanje zabavnog i poučnog časopisa »Slavonac« 1863, koji je izlazio od 1863. do 1865, a i sam se okušao u književnom radu.⁶²

Miroslav Kraljević je dosta kontraverzna osoba i zbog toga je često izazivala interes kod istraživača. U dosadašnjem istraživanju pretežno se ocjenjivao njegov tiskarski i žurnalistički rad, a manje njegova politička aktivnost.⁶³ Bilo bi korisno izvršiti analizu triju godišta »Slavonca«, koji predstavljaju značajan povijesni izvor, kako za gospodarski, tako i za politički i kulturni razvoj Hrvatske, posebice grada Požege.⁶⁴

Posebno valja istaknuti da je M. Kraljević u svojim shvaćanjima i političkom poimanju bio drukčiji 1848, kada je s puno mladenačkog žara sudjelovao u narodnom pokretu, nego u svom političkom djelovanju od 60-ih do 80-ih godina 19. stoljeća. Ocjenu njegovog političkog rada nemoguće je odvojiti od njegove kulturne djelatnosti, a taj zadatak prelazi okvire ove radnje.

Franjo pl. HRANILOVIĆ (HRANILOVICH), plemić narodnjak, potječe iz obitelji koja je živjela u Žumberku. Dobila je plemstvo 1603, a u požešku županiju — Pleternicu — doselila u početku 18. st. i poslije prešla u Požegu.⁶⁵ Posebno se u toj obitelji istaknuo Franjo Xaver, koji je izabran 1837. za podžupana

62. Miroslav Kraljević napisao je 1863. »prvi naš izvorni roman«, pod naslovom Požeški djak ili Ljubimo milu svoju narodnost i grlimo slatki svoj narodni jezik. Osim opisane naivne ljubavi između Petra, požeškog majstora, i Ljubice, kćerke senatora, pisac je dao nekoliko uspješnih slika Požege. Osim toga, napisao je predgovor Kanižlićevom djelu Sveta Rožalija, koje je tiskao u svojoj tiskari 1863. Godine 1864. izdao je Požeški pučki kalendar s književnim prilogom Narodne pripovijetke i pjesme, među njima i Slavonske narodne pjesme, koje je sabrao Luka Ilić Oriovcanin i Kućnik ili mali gospodar Mijata Stojanovića.

63. Značajna je bibliografija o Miroslavu Kraljeviću. Njegovim radom bavili su se: Stjepan Ivšić, Julije Kempf, Tomo Jakić, Marija Antoš Kuntarić, Ljuboslav Kuntarić, Antun Petković, Matko Peić, Stana Vukovac i Pavle Blažek.

64. Sadržaj »Slavonca« u godištima 1863—1865. s komentarom. Odlomak iz diplomatske radnje Marije Antoš—Kuntarić. Rukopis umnožen u 10 otisaka, Slav. Požega, 1978, br. 6.

65. J. BUTURAC, Stanovništvo (...), str. 252. Aktivnost te obitelji u požeškoj županiji zapažena je u vremenu od 1721. do 1849. Prvi iz te obitelji spominje se 1761. Ljudevit koji djeluje kao županijski sudac i imao je četiri člana obitelji. Osim Franje X. iz te obitelji potječe i dr Hinko pl. Hranilović (rodio se 14. VI 1860. u Zagrebu), istakao se kao geograf i sveučilišni profesor početkom 20. st.

Požeške županije, a bio je i dvorski savjetnik. Imao je posjed u Blackom, istočno od Požege. Ubilježen je u maticu plemstva 1843. god.⁶⁶ Istaknuo se u osnivanju Narodne čitaonice u Požegi.⁶⁷ Na županijskoj Skupštini 29. III. 1848. Franjo X. Hranilović predložio je da Skupština usvoji uvođenje hrvatskog jezika u javne poslove, istakne narodna zastava, da skupštinari dolaze odjeveni u narodnom odijelu. Zatražio je i sjedinjenje Dalmacije i Vojne krajine s Hrvatskom i Slavonijom. Pripada aktivnom dijelu nacionalnog plemstva i bori se za ilirske ideje. Bio je izbornik grada Požege 1848. i aktivno sudjeluje u osnivanju Upravnog odbora Požeške županije. Predlagan je i za predsjednika toga Odbora, ali tu dužnost nije htio prihvatiti.

Aleksandar Antun PAVIĆ, županijski liječnik, pisac i znanstvenik (Slav. Požega, 15. svibnja 1802. — Slav. Požega, 18. listopada 1853). Rođen je u obrtničkoj obitelji, a otac mu se doselio u Požegu iz sela Tornja, kraj Stražemana.⁶⁸ Osnovnu školu i gimnaziju (šest razreda) završio je u Požegi od 1813. do 1818. s odličnim uspjehom.⁶⁹ U istom gimnazijskom razredu bili su Fridrich Špun. Franjo Erlinger, koji su 1848. bili kotarski suci, te Ivan Prikelmajer, poznati požeški mlinar.

Uči pravo u Zagrebu i Pešti, a medicinu u Beču, koju završava 1827. Doktorirao je s disertacijom: »De nicotiana tabaco«. ⁷⁰ Nakon završenog studija vrši liječničku praksu u Salzburgu, a osobito se istaknuo u suzbijanju epidemije kolere. Uz medicinsku praksu bavio se i pedagoškim radom. Radio je kao profesor teoretske i praktične medicine na medicinsko-kirurškoj školi. Nakon četiri godine, prelazi iz Salzburga u Velikovec (Völkermarkt) u Koruškoj, a 1836. vraća se u Požegu, gdje ostaje do smrti.

U Požegi najprije vrši službu gradskog liječnika, a potom prelazi u službu Požeške županije, i na toj dužnosti su ga zatekla zbivanja 1848/49.

Bolovao je od tuberkuloze, a stanje zdravlja mu se pogoršava 1846/47, pa je to možda razlog da ga češće ne susrećemo u revolucionarnim kretanjima. Spominje se u dva značajna zadatka. Prvo, vodi delegaciju grada Požege i Požeške županije krajem ožujka 1848. u Osijek,⁷¹ a drugo, prvi pozdravlja Josipa Jelačića prilikom njegova dolaska u Požegu 14. srpnja 1848.

Bolest ga je spriječila da 1850. prisustvuje Prvoj općoj skupštini liječnika Kraljevine Hrvatske i Slavonije (14. lipanj) u Zagrebu. Ipak je na tu Skupštinu uputio svoj prijedlog, da se razvija hrvatska medicinska terminologija, što je Skupština usvojila. Odlučio je 1853. da krene na put u Carigrad radi liječenja. Došao je samo do Beograda, odakle se vraća zbog pogoršanja zdravlja i ubrzo umire u Požegi.

66. E. LASZOWSKY, n. dj., str. 29.

67. F. POTREBICA, Povijest knjižnice Požeške kotline, Zagreb, 1976, str. 15—56.

68. Josip BUTURAC, Stanovništvo Požege i okolice 1700—1950, JAZU, Zagreb 1967. (Poseban otisak iz knjige »Zbornik za narodni život i običaje« — knjiga 43), str. 478—479. Obitelj Pavić spominje se u Tornju 1740—1862.

69. Matricula studiosorum 1725—1837/8, godina 1813. do 1818, rukopisna knjiga na latinskom jeziku, čiji je sadržaj popis učenika po razredima za sve godine osim za godine 1735, 1743, 1744, i 1811. Na početku svakog godišta navedeni su profesori kao i direktor škole s naznakom razreda u kojem su predavali. Od 1756. nalazimo i ocjene iz vladanja i općeg uspjeha, a od 1773. naznačeno je mjesto, stalež i domovina učenika.

70. Vladimir DUGACKI, Istaknuti požeški liječnici. Prirodoslovna baština Požeške kotline, Slav. Požega, 1977, str. 47—48.

71. O boravku u Osijeku Pavić je napisao izvještaj (AH, PZ, S—1848, SV—CDXLIX, br. 148)

Bavio se botanikom, etnografijom i zavičajnom poviješću. Napisao je nekoliko djela: Povjesnica Slavonije od najstarijih do najnovijih vremena, Topografija i etnografija Slavonije, Nešto o duhanu.⁷² Posebno se istaknuo kao botaničar i napisao je djelo: Slavonsko biloslovlje (rukopis), a značajna je botanička rasprava »Correspondenz aus Posseg in Slavonien«, Oesterrische Botanische Wochenblatt I, Wien 1851⁷³ 124—125. U toj raspravi navodi neke biljke u travnjacima iz okolice Požege. Zbog toga rada bio je cijenjen među botaničarima, kao što su Josip Schlosser i dr. Austrijski botaničar Johan Heuffel nazvao je jednu runjiku (Hieracium Pavichu Heuff) po Paviću.⁷⁴ Ta biljka, koju je pronašao, ima žuti cvijet sličan ivančici. Osim toga, preveo je s njemačkog djelo »O uređenju poljske sigurnosti« i surađivao je u više domaćih i stranih časopisa.⁷⁵

Intelektualac, županijski liječnik, porijeklom iz obrtničke obitelji, provodi svoje najzrelije godine u Požegi, u kojoj je stekao prva znanja naporno radeći i stvarajući. Za njegov znanstveni rad prvenstveno su se zanimali liječnici i biolozi, jer je malo intelektualaca koji su se to vrijeme bavili prirodnim znanostima. Malo je požeških intelektualaca u prvoj polovini 19. st. pošlo njegovim putem. Većina se bavila mnogo unosnijim poslovima, a osobito pravničkim zvanjem, koje je bilo unosnije, kako u društvenom, tako i u političkom pogledu. Možda su te prednosti odvele u početku Pavića i na pravne nauke, ali je očito njegov talent bio u drugom pravcu, razvijen, što je obilato iskoristio. Pjesnik Franjo Ciraki u svojim »Zapiscima« iznosi sjećanje o Paviću. »Sjećam se još živo na maloga čovuljca sa štapićem, na kome je bila srebrna glavica. Sjećam se i toga, da sam jedanput zaviriti mogao u njegovu knjižnicu, prostranu visoku sobu, u kojoj su svi zidovi bili obloženi do stropa ormarima, punim knjigama. U staklenom jednom ormaru stajao je čovječji kostur... Prekrasna knjižnica i bogate zbirke ruda i bilja raznešene su. Nešto je spremljeno kod otaca franjevacu u Požegi i kasnije utjelovljeno njihovoj knjižnici. Znanstvene knjige došle su u ruke bečkih antikvara, a tako i bogata numizmatička zbirka.«⁷⁶

Doista se dio zbirke ruda i drugih predmeta i danas čuva u knjižnici franjevačkog samostana u Požegi za što je posebno zaslužan o. K a j o A d ž i ć.⁷⁷

Sedam njegovih djela svjedoči koliki je doprinos županijskog liječnika Pavića požeškoj i hrvatskoj kulturnoj i znanstvenoj baštini. Njegova prisutnost u zbivajima 1848. bila je povremena i vidljivo usmjerena u interesu narodnjaka.

MIROSLAV ŠPUN — STRIŽIĆ (STRISICH), činovnik, narodnjak (Požega, 1803 — Slav. Požega, 1878). Miroslavov otac Bogoljub oženio se Genovevom, kćerkom brestovačkog vlastelina Ivana pl. Strižića, koji je bio i požeški sudac. Strižići potječu iz Lapačke župe, stoga njihov posjed obuhvaća i dio lapačkog kotara i jedan dio petrovačkog kotara u Bosni. Pred Turcima u 16. st. Strižići se povlače u Bribir, i to im je nova postojbina.⁷⁸ Ivan Strižić spominje se među stanov-

72. Požeški leksikon, str. 206. Usp. V. Dugački, n. dj., str. 48.

73. Josip KOVAČEVIĆ i Josip BALABANIĆ, Botaničari Požežani, Prirodoslovna baština Požeške kotline, str. 18.

74. Isto.

75. Požeški leksikon, Slav. Požega 1977, str. 206.

76. Julije KEMPF, Požega (. . .), str. 607.

77. F. POTREBICA, Povijest knjižnica (. . .), Zagreb 1976, str. 135.

78. Julije KEMPF, Požega (. . .), str. 304. Bogoljub Špun bio je časnik u austrijskoj vojsci u Italiji za Napoleonovih ratova gdje je bio i ranjen, a potom se vratio u Požegu i umro od posljedica ranjavanja.

nicima grada Požege 1739—1783. Plemićki naslov dobio je 1748, imao je grb i bio je županijski podsudac, zatim županijski blagajnik i savjetnik. U Požegi je ta obitelj imala 6 članova, g. 1779. 5 članova i 1783. četiri člana.⁷⁹

Obrtnička obitelj Špun spominje se 1763. Poznat je iz 1768. Ivan Špun, zidar, koji je imao obitelj od 6 članova. Druga obitelj s istim prezimenom dobila je plemićki naslov 1862. god., a iz te obitelji potječe Miroslav Špun, koji se istaknuo u javnom i kulturnom životu grada Požege.⁸⁰

Miroslav Špun osnovnu školu i šest razreda gimnazije završava u Požegi u istoj generaciji kojoj je pripadao i A. B. A. Pavić. Bio je odličan učenik pa nastavlja pravne nauke u Zagrebu. Vrativši se u Požegu, postaje odvjetnik i pravni zastupnik biskupskog imanja u Kaptolu. Oko godine 1840. prešao je u službu Požeške županije, gdje brzo napreduje. Postao je kotarski sudac i počasni predsjednik Zagrebačkog županijskog stola. Godine 1848—49. čvrsto je na strani bana J. Jelačića i ističe se aktivnošću, posebno u gradu Požegi, ali i kao kotarski sudac, te zastupnik Požeške županije u Hrvatskom saboru.⁸¹ Godine 1848. bio je u Hrvatskom saboru biran u više saborskih odbora, u kojima aktivno djeluje. Pripada među liberalne narodnjake. Posebno se aktivirao oko nemira učenika u Požeškoj gimnaziji, u kojima se isticao učenik Josip Špun. Na narodnom sastanku u Gradskoj kući 28. travnja 1848, zajedno s kotarskim sucima Josipom Žuvićem i Eduardom Mračićem, napao je franjevce i franjevački samostan u Požegi, otkrivajući ih za napad na narodna prava i interese naroda.

Za Bachova apsolutizma sudjeluje u bečkom povjerenstvu za preuređenje sudstva, a 1854. postao je vijećnikom Banskog stola. Uspješno je napredovao u svojoj službi, a nakon uvođenja ustavnog uređenja bio je izabran za velikog župana Požeške županije (1861). Umirovljen je 1868. kao veliki župan, ali i dalje aktivno sudjeluje u društvenom životu grada Požege, čiji je počasni građanin i zastupnik (izabran 1878) grada Požege u Hrvatskom saboru, ali je te godine umro u Zagrebu.⁸²

Miroslav Špun dobio je plemstvo 27. srpnja 1862. od Franje Josipa I. Zapravo, plemstvo je preneseno s obitelji Stričića na Miroslava Špuna, te je uz njegovo ime stavljen pridjevak — Stričić.⁸³

Obitelj PEIČIĆ

Obitelj Peičić spominje se u Požegi od 1783. do 1924, a doselila je iz Bugarske.⁸⁴ Vatroslav Peičić imao je dva sina Ladislava (rođen u Požegi 25. prosinca 1819) i Aleksandra (rođen u Požegi, 19. srpnja 1821).⁸⁵ Sinovi njegova brata Vilima — Antuna bili su Aleksandar (rođen u Požegi, 14. prosinca 1827), Andrija (rođen u Požegi, 9. prosinca 1829), Ivan (rođen u Požegi, 9. prosinca 1832), Izidor (rođen u Požegi, 19. studenoga 1839).⁸⁶ Članovi te obitelji u drugoj polovini 18. i u 19. st. obavljali su razne županijske službe, kako u Požeškoj tako i u drugim županijama.

79. Josip BUTURAC, Stanovništvo (. . .), str. 264.

80. Isto, str. 276.

81. Zastupao je Pleternički kotar.

82. J. KEMPF, Požega (. . .), str. 303.

83. Isto.

84. J. BUTURAC, Stanovništvo (. . .), str. 273, konstatira da je Mato Peičić 1783. imao sina Vatroslava koji je obavljao dužnost županijskog suca, a plemstvo je dobio 13. VI 1793. od Franje II. Skupština Požeške županije proglasila je ispravu o plemstvu 24. V 1794. Usp. J. KEMPF, Požega (. . .), str. 260.

85. Vatroslav Peičić imao je dva brata. Vilim — Antun bio je odvjetnik vlastelinstva brestovačkog u požeškoj županiji, a Filip — službenik kod ugarske kancelarije.

86. E. LASZOWSKY, n. dj., str. 70.

Vatroslav Peičić osnovno obrazovanje i gimnaziju stekao je u Požegi na prijelazu iz 18. u 19. st.⁸⁷ Pretpostavljam da pravne nauke završava u Ugarskoj, a g. 1814. postaje pisar Požeške županije. U službi je napredovao pa je obavljao i dužnosti pravnika, podsuca i velikog suca. Biran je za drugog podžupana, na toj dužnosti je bio i početkom 1848, a u svibnju te godine izabran je za prvog podžupana nakon povlačenja Julija Jankovića s te časti. Kada se ocjenjuje rad V. Peičića u toku 1848, treba svakako uvažiti ocjenu iznesenu u »Slavoncu« 1864, gdje se, između ostaloga, navodi: »On je bio za onda županiji požeškoj ono, što blage uspomene pokojni i dobri Mirko Lentulaj cijeloj našoj domovini. Mi smo sami toga svjedoci, kako je pokojnik godine 1848. sad od palatina, sad od mađarskog ministrija, sad od Hrabowskog dopise primao, gdje mu se sa svih strana vješalima groze, ako uz bana Jelačića pristane i nastojao ne bude, da se županija mađarskom ministriju pokori. Sve je to badava bilo. Naš pokojni Naco ostao je čvrst kao klisurina za našu stvar.«⁸⁸

Godine 1848. bio je izbornik grada Požege, što potvrđuje da je kao županijski sudac imao u gradu veliku nepokretnu imovinu. Njegova česta istupanja na županijskim skupštinama, te koordiniranje rada s kotarskim sucima i druga aktivnost, pokazuje da je pripadao u red onih narodnjaka koji su se strogo pridržavali banovih uputa. Nastojao je da ne dođe do dubljih društvenih promjena u požeškoj županiji. Umro je u Požegi 2. srpnja 1864.

Antun Peičić, brat Vatroslavov, bio je županijski blagajnik i izbornik grada Požege, a njegov sin Aleksandar bio je izbornik grada Požege, pisar i počasni bilježnik Požeške županije.⁸⁹ Na velikoj Županijskoj skupštini 21. svibnja 1849, pod predsjedanjem V. Peičića, uveden je u dužnost velikog župana Požeške županije Julije Janković. I dalje je V. Peičić zadržao čast prvoga podžupana. Janković je položio zakletvu pred pakračkim episkopom Stefanom Kragujevićem.⁹⁰

V. Peičić, Stefan Kragujević, te požeški župnik Franjo Sviranić pripadaju onom dijelu javnih radnika koji su imali promjenljivo držanje u vrijeme narodnog pokreta, a oni su to potvrđivali i svojim držanjem u toku 1848. Ako su nešto i poduzimali, onda su u te akcije više bili gurnuti, a manje su se svjesno aktivirali. Za njih je povratak Julija Jankovića značio znatno veću sigurnost. Ako se analizira tko je na Županijskoj skupštini 21. svibnja 1849. biran za vodeće županijske činovnike, onda se malo toga mijenjalo u usporedbi s 1848. godinom. Svoje časti zadržali su: Vatroslav Peičić (prvi podžupan), Miroslav Kraljević (veliki bilježnik), Vatroslav Bunjik (podbilježnik), Antun Peičić (blagajnik), Dragutin Adudić (pregledač računa), Tomo Kraljević i Miroslav Špun (veliki suci), Aleksandar Farkaš, Dragutin Kovačić (odvjetnici).⁹¹

Za Bachova apsolutizma iz činovničkih dužnosti povukle su se najuglednije požeške obitelji koje su se isticale svojim radom 1848—49. Oni su bili po strani događaja napustivši svoju službu.⁹² Tome treba dodati da je grad Požega stavljen pod upravu Požeške županije 30. listopada 1854.

87. *Matricula studiosorum 1725 — 1837/8, god. 1798 — 1802/3.*

88. »Slavonac«, 1864, godina II, str. 304.

89. HAP, MGP, SV—193, br. 1087. — Popis izbornika grada Požege za izbor zastupnika u Hrvatski sabor 1848. Usporedi J. Kempf, Požega (. . .), str. 256.

90. J. KEMPF, n. dj., str. 294.

91. Isto, str. 295.

92. Povukli su se iz županijske službe članovi ovih obitelji: Bunjik, Poša, Stručić, Saračević, Kovačić, Mračić, Erlinger, Peičić, Kovačević, Adudić i dr.

Nakon obnove uprave Požeške županije 19. veljače 1861. ponovo su se u politički život aktivno uključile najuglednije obitelji. Tako je Skender Peičić ml. postao veliki sudac Požeške županije, a Janko Peičić sudac u Daruvaru. Idući dan na Županijskoj skupštini (20. veljače) potvrđeni su činovnici koje je Janković imenovao, tako je postao podbilježnik Skender Peičić, a Vatroslav Peičić bio je umirovljen. Za prvog podžupana bio je izabran tajnim glasanjem Miroslav Kraljević. Vatroslav Peičić je punih 50 godina proveo u službi Požeške županije.

Dragutin LOBBE, pivar i svilar. Ta obitelj živi u Požegi od 1774. do 1909, baveći se proizvodnjom piva i svilarstvom. Dragutin je proizvodio pivo od 1801; preuzeo je pivaru od Ivana Marlea. Gradsku svilanu primio je u zakup poslije 1804; da bi nakon nekog vremena postao njen vlasnik. Prije 1840. osnovao je i radionicu za proizvodnju ulja za gorivo. Koncentraciju manufakturne proizvodnje u Požegi povećava 1857. kupovinom svilane, koja je bila vlasništvo države. Svilana je bila smještena u jednokatnoj baroknoj kući, danas ulica M. Kraljevića.⁹³ Nastavlja sa svilarenjem do 1863, a poslije prodavanjem dudovog sjemena i sadnica uzgajivačima dudinjaka sve do smrti 1875.

Pečenje žestokih pića u požeškoj županiji i gradu Požegi bila je poznata djelatnost. U prvoj polovini 19. st. D. Lobbe je osnovao pecaru na svom imanju u Njemačkoj ulici. Pecara je bila dobro opremljena. U požeškom kraju poznata je plava šljiva »požegača«, stoga je pečenje rakije bilo unosan posao, a od njenog izvoza imali su veliku korist Dragutin Lobbe, te Mojsije i Lavoslav Rosenberg.

D. Lobbe svojim bogatstvom stekao je velik ugled u gradu, stoga je biran u upravu grada. Kao poduzetnik aktivno se uključuje u narodni pokret 1848. i materijalno ga potpomaže. Već krajem ožujka posuđuje gradu Požegi 200 forinti za putne troškove zastupnicima koji su poslani u Zagreb. Za unapređivanje gospodarskog života u gradu, te djelovanjem u javnom životu grada, izabran je za počasnog građanina (1882).

Mojsije ROSENBERG, požeški židovski trgovac. Židovi su pretežno bili prolazni trgovci u Požegi, ali početkom 19. st. poneki je dobio pravo stalnog boravka u gradu. Stanovnici grada Požege nisu prihvaćali židovske trgovce, smatrajući ih nepoćudnim. Antagonizam je bio neprestano prisutan, a kulminirao je 1848. Napadane židovske obitelji koje su se bavile trgovinom nisu stanovale u gradu već u okolnim selima. Uprava grada bila je na strani domaćih trgovaca i obrtnika i 1848. donijela je odluku o progonu Židova s teritorija grada, što nije odobrio ban J. Jelačić, nakon pritužbe požeških Židova banu.⁹⁴

Prvi stalno nastanjeni Židov — trgovac u Požegi je Mojsije Rosenberg. Trgovao je kožom, droncima, šitom i rakijom. Osim toga, bavio se sapunarskim i svjećarskim obrtom.⁹⁵ Mojsije se odlikovao za vrijeme »gladnih godina« 1815, 1816. i 1817. naklonošću prema siromašnim građanima, prodajući im žito po nižim cijenama. Upravo tada, 1816. godine vlastelin Jakob Svetić naredio je da se svi Židovi s njegovog vlastelinstva Pleternice, Velike i Kutjeva proteraju.

93. F. POTREBICA, Trgovi, ulice i parkovi Slavonske Požege, Požega 1227—1977, str. 420.

94. HAP, MGP, PR—1848, SV—192, br. 936.

95. J. KEMPF, n. dj., str. 566. Kuća još i danas postoji u ulici M. Gupca — jednokatnica — sjeverno krilo bivše zgrade Stanice javne sigurnosti.

Lavoslav Rosenberg, sin Mojsijev, bio je ugledan građanin i zamjenik načelnika grada Požege od 1871. do 1883. godine. Obavljao je dužnost predsjednika »izraelističke bogoštovne općine« u Požegi. Bio je trgovac, a bavio se i pečenjem rakije. Imao je pecaru u današnjoj Orljavskoj ulici, između potoka Vučjaka i Babina vira. Za uspješan rad na raznim dužnostima podijeljen mu je na sjednici Gradskog zastupstva zlatan krst 30. lipnja 1869. Od oca je naslijedio manufakturu, u kojoj je izrađivao svijeće i sapun.

Obitelj ADUDIĆ (HADUDICH)

Rod Adudića potječe iz Banje Luke. Kada su Turci osvojili Požegu 1537, oni preseliše u Požegu, gdje žive za sve vrijeme turske vlasti. Poznata su braća Adudić — begovi koji su stanovali u sadašnjoj ulici Stj. Radića uz današnju zgradu suda i preko puta. Iz matičnih knjiga Požeške župe, koje datiraju od 1700. god., možemo ustanoviti da je Marija Adudić umrla 25. travnja 1720. u šezdesetoj godini života i pokopana je na groblju sv. Filipa.

To je bila posjednička obitelj u Požegi, koja je 1721. imala 1 konja, 4. jutra oranice, 10 kopača vinograda i 1/8 jutra voćnjaka.⁹⁶ Godine 1736. u popisu stanovništva grada Požege spominje se Luca Adudić, udovica. Posjeduje kuću, 4/8 jutra oranice, 3 kopača vinograda, 1/8 jutra voćnjaka.⁹⁷

Potomci koji su početkom 18. st. rođeni u Požegi bili su: Ana i Kata Adudić, rođeni u Požegi i kršteni 12. siječnja 1722 (blizanci), Petar i Ivan (blizanci), kršteni 27. lipnja 1726. i Stjepan Adudić, kršten 16. kolovoza 1730. Potomci Ivana i Stjepana bili su brojni i o njima nalazimo podatke u župskim knjigama za 18. i 19. st. Mi ćemo se pozabaviti samo s nekoliko predstavnika te obitelji koji djeluju u drugoj polovini 18. i prvoj polovini 19. st.

Stjepan ADUDIĆ (Slav. Požega, 16. kolovoza 1730 — Slav. Požega, 15. ožujka 1794). U vremenu od 1748. do 1761. obitelj ima 8 članova, a 1783. godine podijeljena je u dvije kuće i ima 12 članova. Prema povelji Marije Terezije od 1. rujna 1765, kada je Požega postala slobodni kraljevski grad, Stjepan je sudjelovao prilikom uvođenja grada u posjed od 21. do 23. kolovoza 1766. Tada su zastupnici grada, s izaslanicima oblasti i naroda, svećenstva i vlastele obišli gradsko zemljište i određene su granice gradskog vlastelinstva. Kod određivanja međe posjeda Arslanovaca, Stjepan je bio među prisegnutim građanima (pet građana). Godine 1792 (8—9. svibnja) prisustvuje uvođenju grada Požege u vlasništvo tvrde (istaknut je na prvom mjestu među 100 uglednijih građana).⁹⁸ Stjepanova imovina, kad je provedena ostavinska rasprava (1794), bila je značajna i navedena je u 323 stavke. Raspolagao je sa zidanom jedokatnom kućom na glavnom trgu, drvenom jednokatnicom u današnjoj Ulici Stj. Radića, nekoliko vrtova, više oranica, livada, tri vinograda, šljivik. Nekretnina je procijenjena na 3 420 forinti. Bio je oženjen iz bogate trgovačke obitelji Novaković (Magdalena Novaković).⁹⁹

96. J. BUTURAC, Stanovništvo (. . .), str. 249.

97. Ive MAZURAN, Popis grada Požege i sela Vidovci, Komušina, Laze, Vrhovci, Draškovci, Emovci 1736. godine. Vjesnik MPK, 2—3, Slav. Požega 1979, 196.

98. J. KEMPF, Požega (. . .), str. 374.

99. J. KEMPF, Iz prošlosti Požege (. . .), str. 116—117.

Franjo Xaver ADUDIĆ (Slav. Požega, 4. rujna 1764 — Slav. Požega, 1826), viceiudex nobilium Županije požeške, brat je Stjepanov, oženjen Antonijom Anđelić (Angelich).¹⁰⁰ Prilikom obnove uprave grada Požege, 14. svibnja 1790, bio je među izabranim činovnicima. Izabran je za kapetana i senatora (ukupno je birano pet senatora). Godine 1797. vrši dužnost županijskog pristava, a od godine 1799. dužnost velikog županijskog suca kome je 25. siječnja 1799. podijeljeno i plemstvo. Od 1799. do 1820. nije više biran za senatora grada, a tada ga ponovno nalazimo među gradskim činovnicima. Kao županijski sudac istaknuo se u prikupljanju hrane i drva za potrebe zarobljenika 1814. na teritoriju požeške županije (trebalo je prikupiti 128.000 kruhova i 182 hvata drva, a od te obaveze grad Požega bio je izuzet jer je imao na brizi dosta francuskih vojnika i časnika). Godine 1825. (22. srpnja) sazvan je Krunidbeni državni sabor u Požunu, a 22. kolovoza sazvaio je ban Skupštinu kraljevstva u Zagrebu, Nikola Szecheni pisao je o Požeškoj županiji tko treba biti izabran za spomenute skupove. Izabrani su Andrija pl. Marković i grof Izidor Janković Daruvarski za Sabor u Požunu, a njihov zamjenik, Ivan pl. Csoka. Za Hrvatski sabor u Zagrebu izabrani su isti zastupnici kao i za Požun, a za zamjenike Aleksandar Maljevac i Franjo Adudić.¹⁰¹

Franjo je imao brojnu obitelj, tri kćeri i pet sinova. Julijana rođena 1792, Elizabeta 1796. i Antonija 1803, čiji se portret čuva u Muzeju Požeške kotline. Sinovi su: Karlo, rođ. 1808, umro je 1900, Aleksandar, rođen; 1813., Antonije, 1816, Đuro 1804, Stjepan 1811.¹⁰²

Antun Adudić bio je Županijski činovnik. Karlo (Dragutin) 1849. bio je županijski činovnik (»protustavnik«), a 1881. još obavlja činovničku dužnost. Godine 1848. bio je među izbornicima grada koji su birali zastupnike za Hrvatski sabor. Đuro je od 1845. županijski činovnik.

Obitelj Adudić u 18. i 19. st. zauzimala je značajno mjesto u gospodarskom i političkom životu grada Požege i požeške županije. Članovi te obitelji vršili su razne službe u upravi grada i Požeške županije. Isticali su se svojim ugledom i bogatstvom. Osobito su se istaknula braća Stjepan i Franjo i njegov sin Karlo.

Obitelj THALLER

Ta obitelj se prvi put u Požegi spominje g 1779. i potječe iz Tirola. Pavao Thaller do dolaska u Požegu (1760) bio je laik Bečke isusovačke ljekarne, a istu dužnost vrši i u Požeškom isusovačkom kolegiju do 1773.¹⁰³ Nakon raspuštanja isusovačkog reda (1773.) ostaje u Požegi i osniva obitelj i otvara svoju ljekarnu. Rodio se 30. lipnja 1737. u Lienzu, gdje je postojao dvorac »Thallerhof«. Osnovao je u Požegi ljekarnu i poštu.¹⁰⁴ Oženio se 1774. udovicom županijskog podsuca Ivana Katarinčića rođ. pl. Schapka. Umro je u Požegi i 8. prosinca 1800 sahranjen je u župnoj crkvi sv. Terezije, gdje su se obično sahranjivali svećenici i istaknuti građani.

100. J. KEMPF, Požega (. . .), str. 252.

101. Isto, str. 253.

102. Arhiv župnog ureda u Slav. Požegi — Knjiga rođenih.

103. J. BUTURAC, Stanovništvo (. . .), str. 276.

Usporedi genaloško stablo obitelji Thaller, koje je sastavio Emanuel Thaller, prof. u Požegi (MPK, omot o obitelji Thaller — Thallerova koliba).

104. Isusovačka ljekarna procijenjena je na 3 054 forinte i 35 novčića, a uz pomoć gradskog magistrata otkupio ju je Pavao Thaller i uspješno vodio kao javnu ljekarnu. Bila je smještena u zgradi na današnjem Trgu m. Tita, nasuprot isusovačkog kolegija (br. 12). Posebnom dozvolom zakupio je g. 1781. poštanski ured i time udario temelje poštanskoj službi u Požegi.

Njegov sin **Vatroslav THALER** preuzeo je očevu ljekarnu 1811. i uspješno je vodi do 1834. Potom prelazi u gradsku službu i vrši dužnost gradskog suca (1834—1844). Bio je oženjen kćerkom županijskog bilježnika Katarinom Zengevall, čiji je otac kasnije postao gradski sudac u Osijeku.¹⁰⁵

Za nas je posebno važan **Vatroslavov sin Filip** (Požega, 29. travnja 1815 — Požega, 23. veljače 1901). Osnovnu školu i gimnaziju (šest razreda) završio je u Požegi.¹⁰⁶ Započinje 1829/30. filozofske nauke u Zagrebu i Vacu, a pravne završava u Đuru. U službu kod Požeškog magistrata ulazi 1833. kao pomoćni pisar. Od 1834. do 1843. vrši dužnost bilježnika, a potom postaje redovni bilježnik da bi već 1844. počeo vršiti dužnost kontrolora računa, a tu dužnost obavlja do Bachova neoposlutizma, kada postaje tajnik Gradskog magistrata. Godine 1861. postao je gradski kapetan, a od 1866. sudac grada i tu službu vrši do 1873. U vremenu od 1863. do 1872. i poslije 1880. do 1892. djeluje kao saborski zastupnik grada Požege. Osim navedenih, vršio je i druge brojne dužnosti, te je za svoj rad pohvaljivan i odlikovan.¹⁰⁷

Obitelj Thaller pokazala se vrlo aktivnom u društvenom životu grada Požege. Njeni članovi su od druge polovine 18. st. do kraja 19. st. vršili značajne poslove, Pavao i **Vatroslav**, poslove ljekarnika, **Lujo** i **Milan** liječnika. **Filip Thaller** istakao se u radu gradskog magistrata i zastupanju grada Požege na Hrvatskom saboru. Osim toga, **Filip** je dekretom Namjesničkog vijeća u Budimu od 25. I. 1842. postao vlasnik požeške pošte, koja je tek 1888. prešla u ruke njegova sina, kraljevskog poštara **Stjepana Thallera**. Požeška pošta bila je 135 godina u vlasništvu obitelji Thaller, da bi 1914. postala državna.¹⁰⁸

Posjed **Filipa Thallera** vrijedi 1840. 2.778 forinti. Veći dio imetka naslijedio je od svojih roditelja i po ženi. Vrijednost posjeda poslužila mu je kao garancija da može preuzeti poštansku službu.

Stefan KRAGUJEVIĆ, pakrački episkop (Osijek, 28. XII. 1803 — Pakrac, 25. I. 1864).¹⁰⁹ Osnovnu školu (dva razreda) i gimnaziju (šest razreda) završio je u Osijeku 1819. god., a potom sluša pravo u Požunu. Postao je monah 1828. u manastiru Rakovcu, odakle je otišao s **Josipom Rajačićem** (koji je bio imenovan dalmatinskim episkopom) u Šibenik. Iz Šibenika prelazi u Vršac, kada je **Rajačić** 1834. premješten za vršačkog episkopa.

Godine 1838. postao je hopovski arhimandrit, a godinu dana kasnije postavljen je za starješinu manastira Hodoša. Pošto je **J. Rajačić** 1842. izabran za karlovačkog mitropolitu, **Kragujević** je imenovan generalnim vikarom Dalmatinske eparhije. Tom Eparhijom upravlja sve do 1843, kada postaje pakrački episkop. Na tu ga je dužnost imenovao **Rajačić** i svečano je uveden tek 18. IV. 1848. Toj svečanosti prisustvuje svećenstvo Pakračke eparhije, a Zagrebački kaptol poslao je kanonika **Stjepana Mojzesa** i **Franca Šuflaja**. Tom prilikom **Mojzes** je govorio o narodnoj slozi. U vrijeme svečanosti, episkop **Kragujević** pozvan je od **J. Rajačića** da

105. Veliki sudac **Dragutin Zengevall** dobio je od **Franje II g.** 1793. plemstvo. Značajan je i po tome što je opisao geografske osobine požeške županije pod naslovom: »Descriptio topographica omnium Comitatus de Posega locorum anno 1803.«, JAZU, XXVI, 191.

106. *Matricula studiosorum* 1725 — 1837/8, godina 1823 — 1829.

107. **J. KEMPF**, Požega (...), str. 389, sinovi su mu **Vatroslav Thaller** kr. zemaljski vrhovni liječnik, **Stjepan Thaller**, kraljevski poštar i **Emanuel Thaller** kr. septemvir.

108. **J. KEMPF**, Iz prošlosti Požege i Požeške županije, Bilješke po vrelima iz domaćih arhiva, Požega 1925, 51—52.

109. Pokušao sam navedene podatke provjeriti u Pakračkoj eparhiji, ali zbog slabe sredenosti arhiva nisam mogao. Pretpostavljam da bi se u tom arhivu moglo naći dragocjene građe o djelovanju eparhije, te **S. Kragujevića** i **S. Kuševića**.

hitno pošalje narodne opunomoćenike u Novi Sad zbog sukoba s Mađarima. Odmah je izabrano nekoliko zastupnika na majsku skupštinu u Novi Sad, ali svi izabrani su izjavili da ne mogu ići o svom trošku, zato je u ime svih poslan Svetozar Kušević, kome su dali punomoć i putni trošak.¹¹⁰

U čuvanje mira i reda odmah se uključio i S. Kragujević, kao i u suzbijanje mađarske propagande u Hrvatskoj i Slavoniji. To je učinio preko prota i svećenstva, obavještavajući srpsko stanovništvo o svemu što je nalagao J. Jelačić. Osim toga, obavještava stanovništvo o promjenama koje su nastale ukidanjem kmetstva 25. IV. 1848. Tražio je da se sve banovske naredbe izvršavaju.¹¹¹

Ponašanje i djelovanje S. Kragujevića nije tijekom 1848. bilo dosljedno. Odbio je da predvodi delegaciju požeške županije 1. V. 1848. banu Josipu Jelačiću, kojom prilikom je trebao pozdraviti bana u ime požeške županije. Opravado se da to ne može prihvatiti zbog spremanja na put u Karlovce, u koje nije otišao i zbog čega je 3. VIII. 1848. dobio oštro pismo od J. Rajačića.¹¹²

Kada su kritični događaji 1848. minuli, Kragujević je oprezno ušao u politički život. Prihvatio je dužnost zamjenika J. Rajačića, dok ovaj 19. VII. 1849. odlazi na poziv cara u Beč. Ipak Kragujević nije oputovao u Karlovce, već je tu dužnost vršio iz manastira Gergeteg. Ubrzo se vratio u Pakrac, gdje je 15. X. 1849. naložio da svećenici drže »svečana blagodarenja« u svim crkvama Pakračke eparhije zbog sklopljenog mira s Mađarima.¹¹³

U prosincu 1849. počinje prikupljati pomoć i crkvene predmete za postradale crkve u Bačkoj i Banatu u vrijeme rata s Mađarima.

Car Franjo Josip I dao je S. Kragujeviću i još trojici siromašnih episkopa godišnju novčanu pomoć u iznosu 1300 forinti, iz srpskih narodnih fondova, čime je ukinuto i zabranjeno uzimanje novčanih taksa za postavljanje svećenika i paroha. Koliko bi to i dalje činilo, smatrat će se simonijom i bit će izrečene vrlo stroge kazne.¹¹⁴ Upravljaajući pakračkom eparhijom, dosta pažnje posvećuje osnivanju osnovnih srpskih škola, koje su bile pod upravom crkvenih vlasti. U 1848. otvorio je provincijalu 42 škole, a prije su bile samo tri.¹¹⁵ Osim toga, unapređuje u Pakracu bogoslovnu školu koja je od 1844/45. bila trogodišnja, a 1860. mogli su se u nju upisati samo oni učenici koji su završili četiri razreda gimnazije, a iznimno drugi, koji su morali provesti godinu priprema. Godine 1853. dovršio je zgradu za bogoslovnu školu.¹¹⁶

Kragujević je želio da iz Pakraca prijeđe u neku od eparhija u Vojvodini, ali to nije ostvario. Ostao je do kraja života u Pakracu.

110. Spomenica o srpsko-pravoslavnom vladičanstvu pakračkom u slavu četrdesetgodišnjice episkopata, šezdesetgodišnjice svešteničke službe i osamdesetgodišnjice života vladike Mirona, Izdanje sveštenstva vladičanstva pakračkog 1830, str. 185. Autor navodi da su razložili tako duge pauze od imenovanja do ustoličenja nepoznati. Svečanost uvođenja opisao je Luka Šešić, paroh, str. 185 i 186.

111. Isto.

112. Tada ga je vrlo strogo upozorio patrijarh J. Rajačić, da je narod nezadovoljan zbog toga što nije došao u Karlovce, tražeći od Kragujevića da što prije dođe i da neraspoloženi narod umiri svojom prisutnošću. Kragujević je poslao liječničko uvjerenje i poruku da ne može doći u Karlovce jer je od veljače »u lekarskom negovanju i da se mora cele godine lečiti« (Spomenica (. . .), str. 187).

113. Spomenica (. . .), str. 187.

114. Isto.

115. Broj škola u provincijalu je 45, i to u pakračkom protopresviterijatu — 8, daruvarskom — 9, treštanovačkom — 5, borovskom — 16, bračevačkom — 4, te po 1 u mikleuškom, zagrebačkom i naračinskom. Povećao se broj škola i u krajiškim protoprezviterijatima, i to 1839. bilo ih je 16, a 1848 — 21. (Spomenica (. . .), str. 187).

116. Spomenica (. . .), str. 189.

Pakračka eparhija 1848. ima četiri protoprezviterijata: pakrački, voćinski, gradiški i bjelovarski koji imaju ukupno 24 parohije, i to: Bastaji Veliki, Bijela, Bolo-mače, Brestovac, Bučje, Vetovo, Gradište Bekteško, Garovljani, trgovište Daru-var, Daruvar Dolnji, Zagreb, Kamenska, Katinci, Kusonje, Londžica, Paka, Slav. Požega, Pakrac, Smoljanovci, Sloboština, Toranj, Treštanovci, Vučjak i Čečavac. U 24 parohije bilo je 189 sela, a odnos broja kuća i stanovnika u prvoj polovini 19. st. izgleda ovako:

	1809.	1839.	1869.
Broj kuća (domova)	2.579	2.551	2.971
Broj stanovnika	26.437	25.896	26.204

K a j o A D Ž I Ć (Agjić) (Pleternica, 19. I. 1805 — Slav. Požega. 1. XII 1892), franjevac, osnovnu školu završio je u Pleternici i Požegi, gimnaziju u Zagrebu, a u franjevački red stupio je 1822. Zaređen je za svećenika g. 1828. Kao franjevac postaje učitelj filozofije te je 14 godina proveo kao nastavnik mladih bogoslova. Nakon toga postaje gvardijan franjevačkog samostana u Vukovaru, a 1848. gvardijan u požeškom samostanu i direktor Požeške gimnazije (1848—1852).¹¹⁷

Adžić je bio narodnjak i odupirao se germanizaciji, mađarizaciji, i to je bio razlog da zamijeni u Požegi franjevca E. Tomečeka, dotadašnjeg direktora Gimnazije, koji se 1848. komprimitirao protunarodnim stavom zbog čega je pod pritiskom građana Požege morao napustiti Požegu i Gimnaziju.

U požeškom franjevačkom samostanu boravio je više od 40 godina, bio je provincijal i vizitator franjevačkog reda države »Kapistransko-Bulgarsko-Vlaške«.

Osim što se bavio književnošću i poviješću istakao se kao sakupljač starina, stoga se i danas u knjižnici franjevačkog samostana u Požegi nalazi zbirka sakralnih predmeta, starog oružja i minerala iz požeškog kraja.¹¹⁸ Istakao se u pomaganju književnika iliraca.

Od bogoslovnih djela su značajna: »Sastav bogoslovlja djelorodnog« (prijevod), Budim 1847; Stijenje poslanice i evanđelja za sve nedjelje i svetkovine preko godine, Požega, 1865; P. Aemiliani Nieberle Octava Sarephica (...), Budim, 1871.; Manuale Franciscanum (...), Budim 1872; Dvije čudoredne predstave o Rozaliji i Margareti, Požega 1872. U franjevačkoj knjižnici u Požegi sačuvan je i rukopis nedovršenog djela — Povijest crkve Kristove.¹¹⁹

Jedna od njegovih značajnijih aktivnosti bila je čuvanje kulturno povijesnih spomenika, te obilježavanje značajnih povijesnih lokaliteta. Osim toga, napisao je i povijest franjevačkog samostana u Požegi. Bavio se numizmatikom i bibliotekarstvom.¹²⁰

117. K. Adžić 2. IX 1848. javlja Gradskom magistratu da je 5. VII 1848. u Mohaču izabran za gvardijana franjevačkog samostana u Požegi. Tada je samostan dugovao gradu 800 forinti te moli magistrat da se taj dug ne odgađa jer »manastir imade svojih teškoća illiti pasivnih dugova koi se što skorije isplatiti imadu« (RAP, MGP, S—1848, SV—195, br. 1784).

118. J. KEMPF, Požega (...), str. 607.

119. Požeški leksikon, str. 11. Usp. Naše župe požeškog kraja, Pleternica, autor: D. Kuntarić, Požega, 1978, 22—23.

120. F. POTREBICA, n. dj., str. 125—140.

Franjo Xaver Sviranić, požeški župnik vicearcidakom i počasni kanonik, djeluje kao požeški župnik od 1827. do 1855. i za to vrijeme vodi spomenicu župe u kojoj je naveo mnoge značajne podatke. Umro je 15. XII. 1855. i sahranjen je u crkvi sv. Terezije.

Pošto je grof Julije Janković 21. V. 1849. imenovan upraviteljem Požeške županije, imenovan je Odbor na čijem je čelu bio Sviranić, koji je dočekao Jankovića na Krndiju. Sviranić je održao nadgrobni govor Franji Xaveru Hraniloviću, blatačkom vlastelinu i podžupanu Požeške županije. Taj govor posebno je tiskan pod naslovom: »Nadgrobno govorenje u vrijeme pokopa Franje Xavera Hranilovića od Cvetičan« (I. Kukuljević, Bibliografija hrvatska, I, 227).

Erazmo Tomeček, profesor, direktor gimnazije od 1839. do 1848. Gvardijan je franjevačkog samostana u Požegi od 1839. do 1845. Istakao se promadarskim držanjem 1848, zbog toga je na zahtjev narodnjaka premješten iz Požege.

Hyacinto Bady, profesor (Mađar) od 1842. do 1848. vodi ljetopis Gimnazije od 1842/43. od 1848/49. Sasvim je razumljiva njegova ojađenost i neraspoloženje prema svemu što je narodno — hrvatsko. Izrazito se neprijateljski odnosio prema narodnom pokretu 1848. Očitovao je svoj mađarski stav otvoreno, stoga je bio premješten iz Požege pod pritiskom učenika i građana.

Više sudaca i odvjetnika aktivno sudjeluje u upravi grada i Županije, a istakli su se u zbivanjima 1848/49.

Ivan Martinić, vrši dužnost kapetana grada Požege od 1844. do 1850. i suca grada Požege od 1847. do 1850. Vodeća je osoba u gradu i rukovodi Gradskim magistratom 1848. Godine 1848; izabran je za zastupnika grada Požege u Hrvatski sabor i izbornik je grada. Ta se obitelj u Požegi spominje oko 1700, i to Franjo Martinić (1721), a potom Tomo koji je imao jutro oranice i tri kopača vinograda. Krajem 18. st. spominje se udova Ana, Franjo i Ivan koji se bavi lončarskim zanatom.¹²¹

Petar Maljevac (Požega, 24. XII. 1821 — Stara Gradiška; umro na povratku iz Zagreba 16. VII. 1884). Osnovnu školu završio u Požegi, a gimnaziju u Požegi i Pečuhu. Pravne nauke je završio u Budimpešti. Nakon školovanja vraća se u Požegu, gdje se uključuje u županijsku službu. Djelovao je kao kotarski sudac i predsjednik u Kutini, a potom u Kutjevu do 1861. Tada je postao podžupan Virovitičke županije u Osijeku, a kasnije i veliki župan Požeške županije (1870—1872). Zastupnik je Požeške županije u Hrvatskom saboru 1848. i izbornik je grada Požege 1848. Njegov otac Aleksandar umro je 1841. Ta je obitelj upisana u maticu plemstva Požeške županije 1766, i to Đuro Maljevac. Petar je imao i brata Josipa, koji je rođen 21. II. 1827.¹²²

Slavoljub Mračić, kotarski sudac i zastupnik Požeške županije u hrvatskom saboru 1848, bio je izbornik grada Požege 1848. Obitelj Mračić dokazala je plemstvo 1752. Adam Mračić plemstvo je dobio 1815. od Križevačke županije, a umro je 1822. i vršio je dužnost suca. Njegovi sinovi bili su Ljudevit i Slavoljub (Eduard).¹²³

121. J. BUTURAC, Stanovništvo (. . .), str. 240.

122. E. LASZOWSKY, n. dj., str. 55. Usp. J. Buturac, Stanovništvo (. . .), str. 254.

123. E. LASZOWSKY, n. dj., str. 63.

Ilija Saračević, odvjetnik, bio je izbornik grada Požege 1848. Član je Prijekog suda Požeške županije. Osim Ilije bili su poznati Antun Saračević, predsjednik Županijskog suda, i Franjo Xaver Saračević.

Đuro Juratović, Srbin, odvjetnik i izbornik grada Požege 1848, član je prijekog suda Požeške županije 1848. i predstavnik Pravoslavne općine u Požegi (1816—1842). Godine 1825. zastupnik je grada Požege u Hrvatskom saboru i tom prilikom traži da se Požeška gimnazija podigne na viši stupanj (svih osam razreda), ali u tom nastojanju nije uspio.

Franjo Xaver Erlinger, kotarski sudac u Cerniku 1848, bio je izbornik grada Požege 1848. Obitelj Erlinger: i to Andrija, blagajnik požeške županije upisan je u maticu plemstva Požeške županije 1794, a umro je 1818. Njegovi sinovi su Andrija, podbilježnik Požeške županije, umro je 1827, i Franjo Xaver, kotarski sudac.¹²⁴

Obitelj PRIKELMAJER spada u red obrtnika mlinara i pekara u 18. st., a u 19. st. neki njeni članovi postaju gradski činovnici, koji su svojim položajem i imutkom utjecali na javni i društveni život u gradu.

Antun Prikelmajer, Nijemac, preuzeo je mlin isusovaca nakon ukinuća njihova reda 1773 (tada u Požegi postoje tri mlina). Godine 1848. susrećemo Ivana Prikelmajera kao činovnika grada, vrši dužnost skrbnika gradske sirotinje i nadgleda gradsku ubožnicu. Đuro Prikelmajer, mlinar je Hrvatskog ceha. Josip Prikelmajer — mlađi, mlinar koji vrši i dužnost gradskog predstojnika 1850—1859, Josip Prikelmajer — stariji, mlinar. Svi članovi te obitelji 1848. bili su izbornici grada Požege, što dokazuje da su raspolagali velikom nepokretnom imovinom.

U izvorima se spominje 117 osoba koje su imale važnu ulogu u događajima 1848-49, ali za njih sve nemamo dovoljno biografskih podataka. Susrećemo se s pripadnicima ovih društvenih slojeva i profesija: obrtnicima, trgovcima, službenicima, činovnicima grada i Županije, katoličkim i pravoslavnim svećenstvom, plemićima i vlasnicima manufakturna. O seljacima imamo malo podataka, a oni se poimenično spominju samo u slučajevima kada su suđeni ili kada su dolazili u sukob s županijskim činovnicima i kotarskim sucima zbog neplaćanja poreza i nanošenje štete vlastelinstvu.^{124a}

Društveni slojevi i profesije	Aktivni u zbivanjima 1848.	Nacionalna pripadnost					
		Hrvata	Srba	Nijemaca	Mađara	Slovaka	Židova
obrnici	31	15	1	14	1	—	—
trgovci	12	—	9	2	—	—	1
činovnici grada	12	7	2	3	—	—	—
činovnici županije	26	16	4	5	1	—	—
svećenici	33	17	8	3	4	1	—
plemići	2	2	—	—	—	—	—
poduzetnici	1	—	—	1	—	—	—
SVEGA	117	57	24	28	6	1	1
%	100,00	48,12	20,50	23,93	5,11	0,87	0,87

124. Isto, str. 20—21.

Među obrtnicima izdvaja se 13 mlinara (41,94%), a najznačajnija je obitelj Prikelmajer, koja je ujedno i najbogatija među obrtnicima u gradu Požegi. Njeni članovi vršili su i odgovorne činovničke poslove u upravi grada Požege. Ostalih 18 obrtnika (58,06%) pripadaju imućnijim obrtnicima, ali su iz 9 različitih zanata.¹²⁵ Dvojica obrtnika bavila su se uz obrtničku djelatnost i zakupljivanjem malte i arende lova u gradu Požegi, što im je donosilo velike prihode.¹²⁶ Torbar Franjo Kovačević zbog svog ugleda bio je izabran 1848. za člana Prijekog suda grada Požege. Kosta Požović, krojač jedini je obrtnik srpske nacionalnosti.

Važna je uloga Srba među najbogatijim trgovačkim obiteljima u Požegi i uvjetovana je njihovim dobro organiziranim cehom te povezanošću s trgovcima u ostaloj Slavoniji i Mađarskoj. Njihove trgovine su bile na najpovoljnijim mjestima u gradu, u većini na današnjem Trgu M. Tita.

Trgovačkim i obrtničkim poslovima isticao se Mojsije Rosenberg, jedini Židov koji je imao pravo boravka u gradu Požegi.

U Požegi djeluje mnogo intelektualaca koji vrše razne činovničke službe u upravi Požeške županije i grada Požege. Njihov socijalni položaj je povoljniji od ostalih društvenih slojeva i profesija, a nacionalni sastav možemo pratiti u ovoj tabeli.

Intelektualci	Broj	Hrvata	Srba	Nijemaca	Mađara	Slovaka
suci	12	10	—	1	1	—
profesori	8	3	—	1	3	1
liječnici	6	2	—	3	1	—
odvjetnici	4	2	1	—	1	—
učitelji	2	2	—	—	—	—
svega	32	19	1	5	6	1
U postotku (%)	100,00	59,34	3,12	15,67	18,75	3,12

Najaktivniji su bili činovnici među kojima je bilo najviše intelektualaca 32 ili 84,21%. Intelektualci Hrvati čine 59,34%, Mađari 18,75%, Srbi 3,12% i Slovaci 3,12%.

Narodnom pokretu suprotstavlja se dio profesora franjevacu mađarske nacionalnosti, predvođeni H. Badyem. Pripadnici ostalih slojeva i profesija u većini su podržavali narodni pokret, mada uvijek nisu imali jedinstven stav. U promađarskom držanju isticao se Dimitrije Lončarević, zastupnik Pakračke dijeceze u Hrvatskom saboru.

124a. F. POTREBICA, Požeška županija za revolucije 1848—1849, Zagreb 1984. Navedena su imena seljaka koji su sudjelovali u nemirima u toku 1848—49. godine u požeškoj županiji.

125. Šest krojača, četiri pekara, dva pivara te po jedan postolar, dugmar, torbar, remenar, brijač i mesar. Svi su obrtnici raspolagali priličnom nepokretnom imovinom.

126. Đuro Adžić i Ivan Ruz. Usporedi Filip Potrebica, Obrt u gradu Požegi i Požeškoj kotlini, Slav. Požega, 1985, 1—270.

Vodeći narodnjaci Hrvati i Srbi imali su jedinstven stav o svim pitanjima, stoga je narodni pokret u požeškoj županiji bio razvijen više nego u bilo kojem dijelu Slavonije. Jedinstvo je sačuvano sve do kraja narodnog pokreta.

U redovima katoličkog svećenstva izdvajamo 12 župnika, upravitelja sirotišta u Slav. Požegi i 13 franjevaca. Od pravoslavnog svećenstva 6 paroha, zastupnika Pakračke dijeceze Dimitrija Lončarevića i pakračkog episkopa Stefana Kragujevića. Nije bilo jedinstvo u redovima i katoličkog i pravoslavnog svećenstva. Vodeće osobe, izuzimajući K. Adžića, suprotstavljale su se narodnom pokretu, dok je niže svećenstvo bilo uz narod, stoga su mu se vođe narodnjaka često obraćali za pomoć.

U zbivanjima 1848. u požeškoj županiji sudjeluju pripadnici svih društvenih slojeva i profesija, a navedene osobe u ovom pogledu samo su njihovi istaknuti predstavnici.

Dr. Filip Potrebica

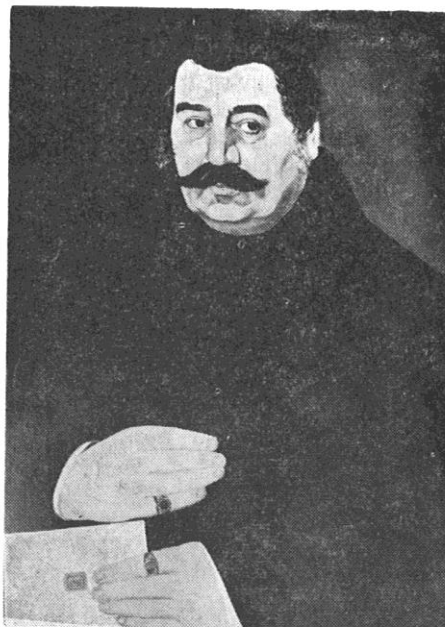
FAMILIEN UND PERSONEN, DIE IM KOMITÄT POŽEGA IN DEN EREIGNISSEN 1848/49 EINE GROSSE ROLLE SPIELTEN

Zusammenfassung

Die politischen und gesellschaftlichen Kräfte im Komitat Požega unterscheiden sich gründlich von den anderen slawonischen Komitaten. Dies bedingte die Bedeutung besonderer Bewegungen in diesem Gebiet im Rahmen der gesamten Volksbewegung 1848—1849 in Kroatien und Slawonien. In den Ereignissen 1848—1849 spielten einige Familien und Personen aus den Reihen der Adelligen, des katholischen und orthodoxen Priestertums, des Kaufmanns- und Handwerkerstandes, der Stadt- und Komitatbeamten, der Inhaber der Manufakturen, der Intellektuellen verschiedener Fachausbildungen eine große Rolle. Die Volkszugehörigkeit, die professionelle und Standesunterschiede waren kein Hindernis in deren gemeinsamen Tätigkeiten in der Volksbewegung. Dies übte einen besonderen Einfluß auf die Kraft und die Einheit der Volksbewegung im Komitat Požega 1848—1849 und auf die Entwicklung des Volksgeistes in den anderen Teilen Slawoniens und Kroatiens aus. Besonders hoben sich hervor: Josip Bunjik, Miroslav Kraljević, Svetozar Kušević, Aleksandar Branko Pavić und Kajo Adžić. Die Minderheit gegenteiliger Standpunkte zur Volksbewegung war isoliert und erlebte eine Niederlage.



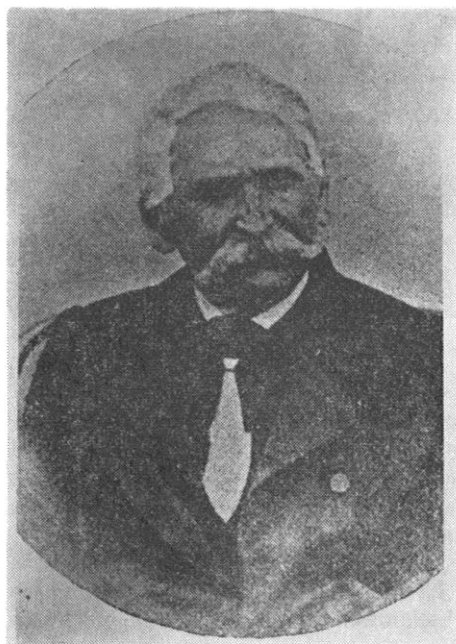
Sl. 1 Vatroslav Bunjik (1823—1893)



Sl. 2. Nikola Kušević (.....)



Sl. 3. Stefan Kragujević (1803—1864)



Sl. 4. Dragutin Lobe (.....)



Sl. 5. Aleksandar Antun Pavić (1802—1853)